

BOØBLI

PREFERANSER, BEHOV OG ANBEFALINGER VED UTVIKLING AV
BOLIGER FOR TILFLYTTERE

SINTEF Notat

Ruth Woods, Solvår Wågø og Judith Thomsen

BOØBLI

Preferanser, behov og anbefalinger ved utvikling av boliger for tilflyttere

SINTEF akademisk forlag

SINTEF Notat 21

Ruth Woods, Solvår Wågø og Judith Thomsen

BO&BLI

Preferanser, behov og anbefalinger ved utvikling av boliger for tilflyttere

Emneord:

boligkvalitet; boligpreferanser; brukermedvirkning; arkitektur; byggeskikk; stedsutvikling; bygdeutvikling; arbeidsinnvandrings; flyktninger

Prosjektnummer: 102012430

ISSN 1894-2466

ISBN 978-82-536-1535-6 (pdf)

Foto, omslag: SINTEF Byggforsk

© Copyright SINTEF akademisk forlag 2017

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser.

Uten særskilt avtale med SINTEF akademisk forlag er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

SINTEF akademisk forlag

SINTEF Byggforsk

Forskningsveien 3 B

Postboks 124 Blindern

0314 OSLO

Tlf.: 73 59 30 00

www.sintef.no/byggforsk

www.sintefbok.no

Forord

Frøya kommune og SINTEF Byggforsk har samarbeidet om å samle innspill som kan danne et grunnlag for planlegging og utvikling av boligprosjekter på Frøya. Utgangspunktet har vært en tomt i Sistranda sentrum, eid av Frøya kommune. Målgruppa for boligutviklingsprosessen er tilflyttere til Frøya kommune (flyktninger, arbeidsinnvandrere og vanskeligstilte på boligmarkedet).

Prosjektet er støttet av Sør-Trøndelag fylkeskommune, midler til tiltak for bolig- og/eller stedsutvikling. Medarbeidere i prosjektet har vært Ruth Woods (prosjektleder), Solvår Wågø og Judith Thomsen fra SINTEF Byggforsk, og Mattis Aune fra Frøya kommune.

Presentasjonen er basert på møtene med Frøya kommune, en workshop og to intervjuer som er gjennomført på Frøya, samt faglitteratur og andre rapporter som bidrar til forståelsen av boligbehovene til tilflyttere i Norge. Sitatene som er brukt, er anonymisert, men er hentet fra Frøyværing selv – både folk som har et langt forhold til Frøya og tilflyttere.

"Designing Housing for Migrant Workers in a Norwegian Coastal Community" – et paper om prosjektet – er lagt ved dette notatet (se vedlegg). Paperet ble presentert på konferansen *Nordic Ruralities: Crisis and Resilience*, 4th Nordic Conference for Rural Research, May 22–24, 2016, University of Akureyri, Iceland.

Der ikke annet er angitt, er bildene tatt av Solvår Wågø og Ruth Woods, begge fra SINTEF Byggforsk.

Presentasjonen er delt inn i seks hoveddeler

1. Målsetting og forskningsspørsmål
2. Bakgrunn
3. Metoder
4. Tilflyttere på Frøya - deres boligbehov og preferanser
5. Hus og landskap på Frøya – hva kan vi lære av det eksisterende bygde miljø?
6. Oppsummeringen av prosjektet, anbefalinger og veien videre

Trondheim, 15. mars 2017

Judith Thomsen
Forskningsleder
SINTEF Byggforsk

Ruth Woods
Prosjektleder
SINTEF Byggforsk

Innhold

1	MÅLSETTING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	3
2	BAKGRUNN.....	4
	FRØYAS BEFOLKNING	4
	BOLIGBEHOV OG UTFORDRINGER	5
3	METODER.....	6
	BUSSTUR, INTERVJUER OG DISKUSJONER.....	6
4	TILFLYTTERE PÅ FRØYA.....	7
	BOLIGBEHOV OG PREFERANSER.....	7
	INNVANDRING OG TILBAKEFLYTTING/HJEMFLYTTING	8
	ARBEIDSINNVANDRERE	9
	FLYKTNINGER	11
	BOLIGBEHOV HOS TILFLYTTERE	12
5	HUS OG LANDSKAP PÅ FRØYA.....	14
	MANGFOLD	17
	LANDSKAPSTILPASNING	19
	BYGGESKIKK	20
	FARGER	21
	MATERIALER OG DETALJERING	22
6	OPPSUMMERINGER OG ANBEFALINGER.....	23
7	LITTERATURLISTE	29
	VEDLEGG: PAPER.....	31

Målsetting: Bidra til utvikling av boenheter på Sistranda

Målgruppen for boligutviklingsprosessen er i hovedsak tilflyttere til Frøya kommune: flyktninger, arbeidstilflyttere, men også bostedsløse og eldre

Forskningsspørsmål: Hvilke egenskaper karakteriserer eksisterende byggetradisjon på Frøya, og hvordan kan kunnskapen brukes som inspirasjon under utvikling av fremtidens boligløsninger?

Preferanser

Hva slags boligpreferanser har tilflytterne og finnes det forskjeller blant ulike grupper?

1 Målsetting og forskningsspørsmål

Frøya kommune har i 2016 startet prosessen med å bygge tretti boliger for flyktninger som skal bosettes i kommunen. Resultatet av samarbeidet mellom Frøya kommune og SINTEF Byggforsk vil være forslag som kan brukes under utvikling av boenheter på Frøya, der byggeskikk, stedstilpassing, bokvalitet og fleksibilitet vil være i fokus.

Hovedfokus i presentasjonen er boligpreferanser til tilflyttere, men boligpreferanser til den etablerte delen av befolkningen – "frøyværingene selv" – er også undersøkt. Nye behov må ses i sammenheng med eksisterende bruk og behov. Preferanser når det gjelder eksisterende arkitektur kan være viktig for framtidig planlegging og utvikling av det bygde miljøet på Frøya. I alle fall kan det være en god kilde til inspirasjon.

BOBBLI er et lite prosjekt i forhold til økonomi og omfang. En mer dyptgående studie blant ulike deler av befolkningen på Frøya anbefales i framtiden for å kartlegge boligpreferanser, og for å danne et større bilde av preferanser og behov og hva hjemfølelsen består av.

Bakgrunn

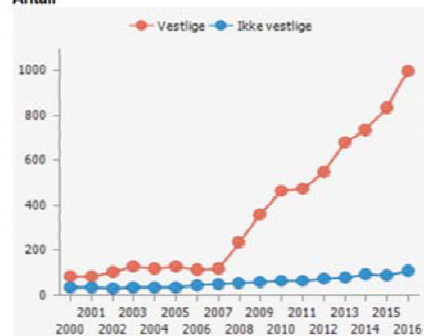
Frøyas befolkning

Tabell 1. Befolkning etter etnisk bakgrunn. Antall og andel, 2000-2016. Valgt egn

Region/Kommune	År	Innbyggere etter bakgrunn			Andel av befolkningen, Prosent	
		I alt	Innvandrere	Etnisk norske	Innvandrere	Etnisk norske
Frøya	2000	4 115	120	3 995	2,9	97,1
Frøya	2001	4 113	120	3 993	2,9	97,1
Frøya	2002	4 107	136	3 971	3,3	96,7
Frøya	2003	4 146	160	3 986	3,9	96,1
Frøya	2004	4 107	151	3 956	3,7	96,3
Frøya	2005	4 114	162	3 952	3,9	96,1
Frøya	2006	4 059	156	3 903	3,8	96,2
Frøya	2007	4 052	164	3 888	4,0	96,0
Frøya	2008	4 144	289	3 855	7,0	93,0
Frøya	2009	4 215	421	3 794	10,0	90,0
Frøya	2010	4 314	524	3 790	12,1	87,9
Frøya	2011	4 326	540	3 786	12,5	87,5
Frøya	2012	4 369	623	3 746	14,3	85,7
Frøya	2013	4 506	759	3 747	16,8	83,2
Frøya	2014	4 547	827	3 720	18,2	81,8
Frøya	2015	4 634	923	3 711	19,9	80,1
Frøya	2016	4 799	1 101	3 698	22,9	77,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå Bearbeiding: KommuneProfilen

Fig 3. Antall innvandrere etter bakgrunn, 2000-2016. Antall

http://www.kommuneprofilen.no/Profil/Befolkning/DinRegion/bef_innv_region.aspx

2 Bakgrunn

Frøyas befolkning

Bakgrunn for BoBli prosjektet er befolknings sammensetningen på Frøya og endringer etter 2013, hvor det har vært en økning i antall arbeidsinnvandrere og flyktninger.

I nabokommunene Frøya og Hitra har økonomien i stor grad vært avhengig av fiske og jordbruk. På 1950-tallet hadde Frøya en befolkning på ca. 7 000 mennesker. Mellom 1951 og 1971 ble folketallet redusert med 16 %. Veksten i oppdrettsnæringen har snudd fraflyttingstrenden, og folketallet har begynt å øke igjen. I 2013 var befolkningen på 4 650 personer, og det fortsetter å øke. Både Hitra og Frøya opplever nå en sosio-økonomisk vekst som har implikasjoner for boligmassen. Dette er tilfelle i flere norske kystsamfunn.

Europa og Norge har opplevd en vekst i antall flyktninger som ønsker å komme inn i regionen. I 2015 kom mer enn 30 000 flyktninger til Norge, og det forventes at antallet vil fortsette å øke (SSB, 2016). Mangelen på passende bolig, både når det gjelder utleie og rimelige boliger på boligmarkedet, er en utfordring for kommunene. Distriktene i Norge har siden 2013 opplevd den høyeste befolkningsveksten på 30 år. En norsk stortingsmelding konkluderte i 2013 at 150 000 mennesker i Norge mangler gode og trygge boforhold (Kommunal- og regionaldepartementet, 2013). Den økende innvandringen vil ikke gjøre situasjonen enklere. Det anbefales å øke tilbudet på leiemarkedet (ibid.) og å utvikle nye boformer som er fleksible, bærekraftige og robuste for å møte et nytt mangfold i preferanser blant husholdninger (Gromark mfl., 2016).

Boligbehov og utfordringer

Tomta på Sistranda har vært utgangspunktet for forslagene som er utviklet i BOØBLI. Men det er også intensjonen at forslagene skal kunne fungere for planlegging av boliger i andre kommuner. Frøya planlegger 36 kommunale boliger. Det er planlagt at boligene skal bygges i løpet av tre år. Det er behov for boliger til:

- rusmisbrukere og vanskeligstilte
- flyktninger og arbeidstilflyttere

Målgruppa er i hovedsak enslige, samt noen familier.

8–12 enheter bygges i første omgang på en tomt i nærheten av Rådhuset. Kommunen foreslår at opptil fire av enhetene kan være litt større (mer enn 50 m²) og inkludere et ekstra soverom. Det vil gi litt mer fleksibilitet i forhold hvem som kan bo der, for eksempel par, og gi beboerne større mulighet til å ta imot besøk.

Området ligger i nærheten av flere funksjoner:

- butikk med kaffekrok
- barnehage
- seniorboliger
- andre boligområder

Vi diskuterte ulike løsninger for utnytting av den aktuelle tomten på Sistranda. Byggetrinn 1 foreslås lagt på nedre del av tomten, som vist på skissen. Det vil dermed ikke legge føringer for videre utvikling av øvre del av tomten nærmest ny idrettshall. Det anbefales å ta hensyn til at bebyggelsen bak fortsatt skal ha sol og utsikt. Ny bebyggelse foreslås derfor i for eksempel to etasjer og med noe bearbeiding av terrenget, slik at bebyggelsen på øvre del av tomten kommer på øvre nivå. Planene for ny bruk av eksisterende skolebygg nedenfor tomten vil også muliggjøre å se ny bebyggelse i sammenheng med bruken av dette. Skissene over refererer noen problemstillinger fra workshopen som utnytting av tomten, høyder, solforhold, uteområder, naboer, atkomst, parkering og bokvaliteter, men antyder bare noen muligheter.

3 Metoder

Busstur, intervjuer og diskusjoner

BOØBLI har brukt brukermedvirkingsprosesser til å kartlegge estetiske, sosiale og materielle kvaliteter som Frøyværingene og tilflyttere er opptatt av. Dette kan brukes som inspirasjonskilde i utforming av stedstilpassede boliger for tilflyttere. Empirien er kvalitative data som er innhentet gjennom samtaler (gjennomført under møter med Frøya kommune), intervjuer med informanter som er invitert til å delta og diskusjoner som har funnet sted i og rundt et seminar.

Under prosjektperioden er det gjennomført:

- Ett møte på Frøya i november 2015 og flere telefonmøter. Samt jevn kontakt med Mattis Aune i Frøya kommune, som har hatt ansvar for praktisk gjennomføring av prosjektet på Frøya
- En todagers workshop 20.–21.4.2016. Dag 1 inkluderte et busstur rundt øya som var inndelt i fem aktiviteter.
 - Innledende diskusjon og presentasjoner om prosjektet, øyas historie og arkitektur i Rådhuset på Sistranda
 - Busstur til Titran med skriftlige oppgaver
 - Lunsj og diskusjoner rundt bordet på Titran kafe
 - Busstur tilbake, besøk på flere hus fra ulike tidsepoker
 - Avsluttende diskusjon i Rådhuset på Sistranda
- Dag 2 inkluderte en befaring på boligtomta på Sistranda og diskusjoner mellom Frøya kommune, SINTEF Byggforsk og arkitekt fra Norgeshus som var med på innledende del av prosjektet.
- To telefonintervjuer med informanter fra Frøya kommune, hvor begge informanter har regelmessig kontakt med ulike grupper tilflyttere.

Tilflyttere på Frøya

Folk fra Frøya

- De som er herfra
- De som har vært her lenge
- Andre

Folk som kommer til Frøya

- Turister
- Arbeidsinnvandrere
- Flyktninger
- Andre

4 Tilflyttere på Frøya

Boligbehov og preferanser

Som bakgrunn for å forstå tilflytternes behov på Frøya er det relevant å se nærmere på hva vil det si å være innvandrere eller flyktning, og hvem de er.

Migrasjon er et begrep som omfatter en rekke ulike sosiale grupper og enkeltpersoner som av ulike grunner har flyttet til et nytt sted (Chambers, 1994). Migrasjon er en grunnleggende menneskelig aktivitet (Berger, 1984). Det innebærer søken etter identitet og trivsel. Ulike sosiale og kulturelle kontekster er sjelden separate; de er overlappende og skiftende (Gellner, 1994). Det moderne samfunn er preget av en økende grad av flyt eller bevegelse. Migranter, både flyktninger og arbeidsinnvandrere, er typiske eksempler på folk som er på flyttefot.

Identitet og tilhørighet er opprettet i løpet av et sosialt liv – de er ikke uforanderlige biologiske fakta (Baumann, 1997). Migranter bærer med seg fragmenter av det kjente, samtidig som de møter det nye og det ukjente (Grønseth, 2015). Følelsen av identitet og tilhørighet trenger ikke å være låst. Det å leve og å bo trenger ikke å innebære permanente og lukkede strukturer, og følelsen av hjem kan bety en "mobil habitat" (Chambers, 1994).

Økonomisk velferd, fysisk miljø og tilgjengelige ressurser er blant årsakene til flytteprosessen. Boforhold hvor en person eller familie er omplassert, påvirker mental helse og individuell velvære. Hverdaglig aktivitet er viktig for følelsen av velvære, og trivsel er ikke en statisk tilstand som handler kun om fysisk komfort. Dagligdags aktiviteter og avtaler må mestres. Kapasiteten til å håndtere erfaringene er viktige. Mennesker driver ikke med passiv reproduksjon av etablerte livssituasjoner. De produserer stadig nye og er med på å transformere gamle (Grønseth, 2015).

Innvandring og tilbakeflytting/hjemflytting

Flere rapporter og vitenskapelig artikler er undersøkt for å danne en bakgrunn for å forstå det som skjer på Frøya. Litteraturen er presentert i det avsluttende lysbildet. NIBR har gjennomført kvalitative og kvantitative undersøkelser i tre norske kommuner, Vestvågøy, Tynset og Haram (Søholt mfl., 2012). Rapporten understreker at boligforholdene er annerledes i distriktskommuner enn i storbyer. I distriktskommuner bor flere i enebolig, boligprisene er lavere og nabolagene er ikke preget av høye konsentrasjoner av innvandrere. I NIBR-rapporten kommer det fram flere tendenser som vi mener også er representert på Frøya:

- Det er press på boligmarkedet i tettstedene.
- Innvandrere bor i de større tettstedene eller i nærheten av større industriarbeidsplasser.
- Færre innvandrere eier egen bil og en sentral beliggenhet blir av den grunn viktig.
- Det er et begrenset antall utleieboliger og flere er interessert i å kjøpe egen bolig.
- Det er ingen som har ansvar for arbeidsinnvandrere, og det er større variasjon i deres boforhold.
- Det tar lengre tid for flyktninger å finansiere lån til egen bolig enn det tar for arbeidsinnvandrere.

NIBR understreker at hvis vi skal hjelpe innvandrere ute i boligmarkedet, er det viktig med råd om husbanklån og boligkjøp generelt. Det gjelder både arbeidsinnvandrere og flyktninger. NIBR har også sett at innvandrere ofte oppfattes på en mer positiv måte etter at de har kjøpt egen bolig (Søholt mfl., 2012).

To ulike grupper tilflyttere: Arbeidsinnvandrere og flyktninger

I 2010 var innflytting av innvandrere høyere enn utflyttingen i 409 av landets 430 kommuner....Disse tendensene er et uttrykk for Distrikts-Norges avhengighet av innvandrere for å opprettholde befolkningsgrunnlaget (NIBR-rapport:2015:5).

 SINTEF

Frøyas forhold til flyktninger er forholdsvis nytt, men øysamfunnet har lang erfaring med tilflyttere. Det er to år siden de første flyktningene kom til Frøya. Erfaringer fra andre grupper tilflyttere anses derfor som relevant for prosjektet, og arbeidsinnvandreres erfaringer er presentert. Sitatene som er brukt til å beskrive situasjonen til flyktningene og arbeidsinnvandrere, er tatt fra intervjuer med informanter som har kontakt med begge gruppene på Frøya. Begrepet "tilflytter" kan inkludere flere sosiale og kulturelle grupper. Frøya har mange beboere som har flyttet til øya på grunn av jobb eller familie. BOØBLI har hatt fokus på tilflyttere med utenlandsk bakgrunn og har delt dem i to hovedgrupper: **arbeidsinnvandrere og flyktninger**. Begge gruppene er migranter og begge defineres av søket etter bedre levevilkår i form av bedre økonomi og trygghet (Grønseth, 2015). Tilflyttere har ulike kulturelle bakgrunner og behov, og får ulik behandling av kommunen.

Arbeidsinnvandrere

Arbeidsinnvandrere kommer gjerne når de har jobb og får noe hjelp fra arbeidsplassen. Men de må selv ordne det meste av praktiske behov og etablere egne nettverk. På vegne av arbeidsinnvandrere på Frøya blir det sagt: "Det verste er at det er ikke enkelt å finne boliger og prisene er høye. De er kanskje misunnelig på asylsøkere som får alt på et fat. Det er urettferdig at de behandles forskjellig. Asylsøkere får alt servert."

Bosetting og integrering av flyktninger er en kommunal oppgave, og kommuner som bosetter flyktninger mottar tilskudd fra staten. Å skaffe boliger til flyktninger er en del av kommunens boligsosiale arbeid (<http://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/>). På vegne av flyktningene på Frøya blir det sagt: "De kommer med ingenting. Arbeidsinnvandrere kommer med mer ressurser. Flyktninger har tre bager, trenger veldig mye mer."

Arbeidsinnvandrere

Tabell 3. Innvandrere etter landbakgrunn. Antall og andel. 2000-2016. Valgt egn

Region/Kommune	År	Innvandrere etter bakgrunn. Antall						
		I alt	Europa	Nord-Amerika	Oseania	Asia	Afrika	Sør-Amerika
Frøya	2000	120	83	3	0	26	8	0
Frøya	2001	120	81	3	0	29	7	0
Frøya	2002	136	102	3	0	23	8	0
Frøya	2003	160	123	3	0	27	7	0
Frøya	2004	151	114	3	0	27	7	0
Frøya	2005	162	123	3	0	32	4	0
Frøya	2006	156	110	3	0	34	9	0
Frøya	2007	164	113	3	0	39	6	3
Frøya	2008	289	234	3	0	39	10	3
Frøya	2009	421	357	3	0	43	15	3
Frøya	2010	524	459	3	0	49	13	0
Frøya	2011	540	474	0	0	53	13	0
Frøya	2012	623	544	3	0	64	12	0
Frøya	2013	759	678	3	0	67	11	0
Frøya	2014	827	732	3	0	76	13	3
Frøya	2015	923	832	3	0	70	15	3
Frøya	2016	1 101	992	3	0	67	36	3

Kilde: Statistisk sentralbyrå ↔ Bearbeiding: KommuneProfilen

http://www.kommuneprofilen.no/Profil/Befolkning/DinRegion/bef_innv_region.aspx

Arbeidsinnvandrere kommer fra flere land – Litauen, Polen, Bulgaria. Bosetting skjer i flere faser både i forhold til målene for oppholdet i Norge og hvordan de ønsker å bo.

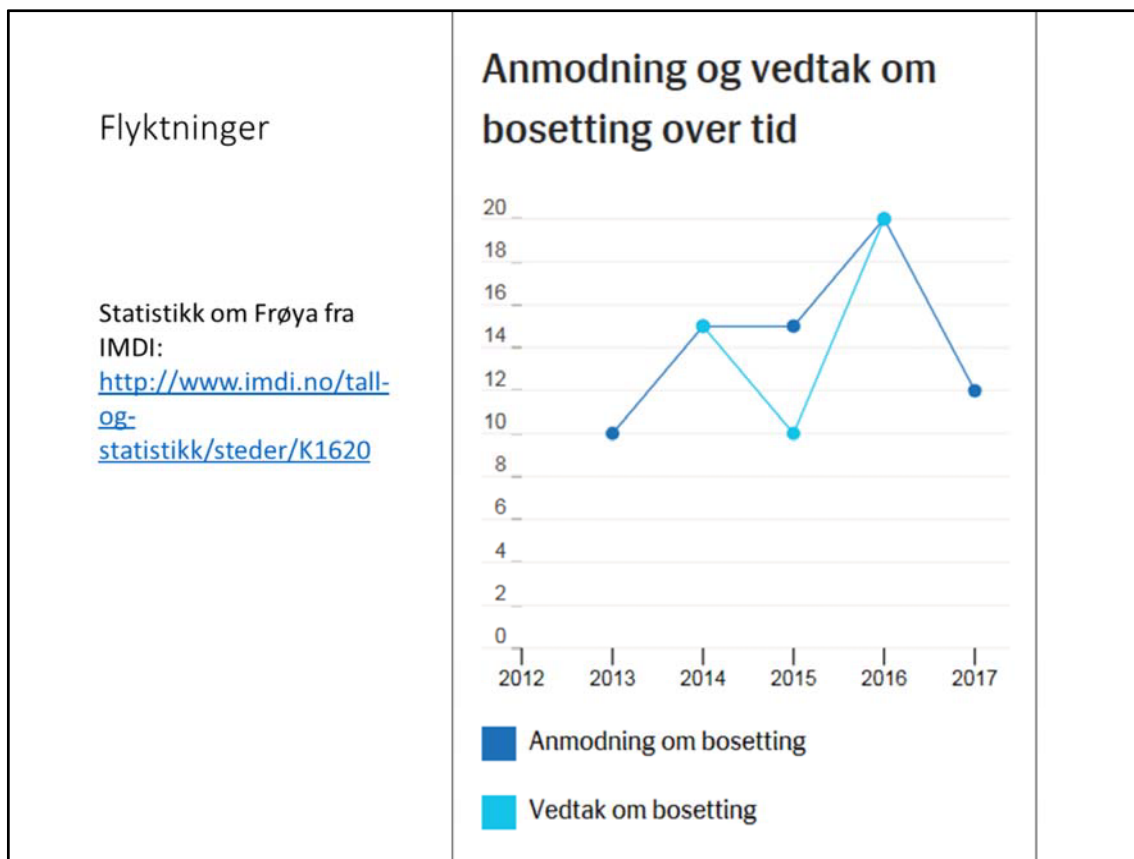

Det er flere faser i bosettingsprosessen for arbeidsinnvandrere – både med hensyn til målsettinger for oppholdet i Norge og hvordan de ønsker å bo. Sitatene som er brukt nedenfor, kommer fra en informant som kjenner godt til arbeidsinnvandreres situasjon.

Fase 1: Arbeidsinnvandrere kommer gjerne alene i begynnelsen og har ikke planer om å bli så lenge. "Først kommer ungdommen. De sier at det er den verste plassen i verden. De tjener litt penger og drar hjem. Så ser de hvordan det er hjemme og kommer tilbake til Frøya."

Enslige arbeidsinnvandrere vil gjerne bo enkelt og rimelig. Målet er å tjene penger før de flytter tilbake til hjemlandet. "Enslige vil bo nær arbeidsplassen for å spare penger. [...] De vil kjøpe en leilighet hjemme. De er ikke så opptatt av kulturelle møteplasser, på grunn av språket, lite nysgjerrige. De jobber mye skift og overtid. Det er lite tid til å dra inn til Sistranda." Men situasjonen i hjemlandet er kanskje ikke så bra, og livet på Frøya blir etter hvert mer attraktivt. Dette skjer selv om det i starten gjerne er vanskelig å finne en egnet bolig. "Arbeidsinnvandrere sliter med å finne en bolig. Det er vanskelig for dem å betale husleie og depositum. [...] Periodevis kommer det mange mennesker for eksempel når Salmar begynner med noe nytt. 20–30 stykker kommer, og det merkes" når boliger skal skaffes til nye arbeidstakere.

Fase 2: Familien flytter etter. Arbeidsinnvandrere søker etter en større bolig og de stiller andre krav til beliggenhet og bokvalitet. Familier vil gjerne bo i nærheten av skolen og kulturelle aktiviteter. Familier kjøper gjerne eller bygger boliger. "En familie skulle flytte hjem fordi ungene skulle begynne på skolen. De flyttet tilbake til Frøya igjen fordi det var for dårlig i Litauen." En undersøkelse fra NIBR (Søholt mfl., 2012) slår fast at innvandrere blir oppfattet på en mer positiv måte etter de har kjøpt egen bolig.

Flyktninger

Det har vært flyktninger på Frøya i ca. to år, og i 2016 var det 28 flyktninger. To babyer er født på Frøya, og flere enslige flyktninger venter på å bli gjenforent med sine familier. Kommunen planlegger å ta imot 14 flykninger i 2017 og 14 til i 2018. Sitatene som er brukt, kommer fra en informant som har jobbet med flyktningene over lengre tid.

Det er uklart om flyktningene som er på Frøya vil bli. Erfaringer fra andre kommuner er at flyktninger gjerne flytter til større byer etter at det er gått to år. Hvis de flytter før det har gått to år, mister de introduksjonsstønad. Boligene som allerede finnes til flyktninger, og nye boliger som bygges framover, vil være med på å påvirke om flyktningene velger å bli på Frøya eller ikke. "En fin bolig og jobb vil gjør det attraktivt å bli. Bolig er avgjørende fordi de må trives hjemme. Vi merker ikke så mye til arbeid fordi de (flyktningene) er i skole ennå."

Presentasjonen er hovedsakelig basert på erfaringer gjort av våre informanter mens de prøvde å finne egnede boliger på det private boligmarkedet på Frøya. Målgruppa for boligene som skulle skaffes, var enslige mannlige flyktninger. Fem boliger tiltenkt flyktninger ble ferdig i 2016. Det er planlagt å intervju beboerne våren 2017 for å høre om deres erfaringer, preferanser og hjemfølelsen. Akkurat nå er det utfordrende å finne egnede boliger til flyktninger. Kommunen må lete på det private boligmarkedet og konkurrerer med arbeidsinnvandrere og andre. Flere bor i bokollektiv. Ikke alle ønsker det, men det finnes foreløpig ikke alternativer. "Problemet på Frøya er at det snart ikke er plass til å bosette mer folk. Det er ikke lokaler til norsk og samfunnsfagskurs. [...] Folk er ganske positive til å ta imot flyktninger. Problemet er at det har blitt en del bokollektiv. Vi er nødt til å leie hele eneboliger. Så de må dele kjøkken og bad." Bokollektiv i seg selv kan utgjøre et godt tilbud, men informanten forklarer at det for familier og mennesker fra enkelte kulturer oppleves problematisk å dele privatsfæren med andre.

Boligbehov hos tilflyttere

Boligbehov hos tilflyttere

Det er i hovedsak enslige menn blant flyktingene som har uttrykt sine behov. Det er få flyktingfamilier på Frøya og de familiene som er bosatt på øya, har ikke bodd der så lenge. Behovene til de enslige vil sannsynligvis endre seg når de skal bosette seg sammen med familiene sine. En informant fra kommunen sier: "Det er stort sett enslige voksne som kommer. Vi burde tilpasse (bygg) til deres behov. Men vi vil trenge familieboliger. Familieboligene vi har, egner seg ikke. De er for små. Ikke tenk flott design. Tenk praktisk. Flyktinger har andre behov, til for eksempel utsikt og rominndelinger." Ingen av flyktingene har barn i skolealder og beliggenheten i forhold til skoletilbud og kulturaktiviteter er mindre viktig. De samme prosessene skjer hos arbeidsinnvandrere. De bor gjerne i hybler og kollektiv i begynnelsen. Men når arbeidsinnvandrere skal bo sammen med familien, vil de ha tilgang til skole og kulturtilbud. Utfordringen er noe større hos flyktinger fordi de ofte ikke har tilgang til bil: "færre innvandrere eier egen bil og en sentral beliggenhet er viktig" (Søholt mfl., 2012).

Mange arbeidsinnvandrere og flyktinger bor i kollektiv. Boligene er ifølge flere informanter på Frøya ikke optimale på grunn av størrelse og standard. Arbeidsinnvandrere er imidlertid mindre kritisk til sin bosituasjon fordi de ikke anser det som en permanent situasjon. Flyktingene skal bli i minimum to år, og flere har uttrykt misnøye med å bo i kollektiv sammen med andre flyktinger. Det er ikke standarden på boligen som er den største utfordringen, men opplevelsen av ikke å ha sitt eget privatområde. Ikke alle flyktinger er negative til bokollektiv, men i noen kulturer er dette svært problematisk og mennesker fra disse kulturrene har uttrykt sterk misnøye. Det jobbes for å finne flere egnede boliger på Frøya, og som nevnt innledningsvis er det allerede planlagt å bygge minst 30 nye boliger. Målet er å bygge noe som er tilpasset tilflytternes behov.

Oppsummering av boligbehov og -preferanser

Seks hovedpreferanser:

- Bo sammen med nordmenn
- Bo sentrumsnært
- Bo rimelig
- Bo for seg selv
- Bo sentralt
- Fleksibel bolig med plass for større husholdning etterhvert eller besøk

Preferansene til både flyktninger og arbeidsinnvandrere er kort oppsummert nedenfor. Oppsummeringen er basert på litteraturen som er undersøkt, og kvalitative data som er innhentet på Frøya.

Beliggenheten blir viktigere for begge grupper når de skal etablere seg med familien. Men flyktninger har ikke tilgang til egen bil og er dermed mer avhengig av å bo sentrumsnært. Arbeidsinnvandrere bor gjerne i nærheten av arbeidsplassen, her i fiskeindustrien, og den er ofte ikke lokalisert i nærheten av sentrum. Tilgang til skoler og ulike kulturaktiviteter er viktig når man har bestemt seg for å bli boende på øya, og når man skal bo sammen med egne barn.

Alle vil bo rimelig. Når man først flytter til Frøya, har begge grupper mindre ressurser og trenger et rimelig bosted. Barnefamilier stiller større krav til størrelse, funksjoner og beliggenhet, men de vil gjerne ha en rimelig bolig. Boligprisene er en utfordring for alle innvandrergupper, uansett livsfase.

I forhold til boligene som skal bygges av kommunen, er **seks hovedfaktorer** viktig når boligene planlegges:

- Boligene skal ligge i nærheten av andre nordmenn og ikke bare sammen med andre flyktninger/arbeidsinnvandrere (vil lære språket).
- De skal være sentrumsnære.
- De skal være rimelige.
- Boligene skal gi mulighet for å bo for seg selv, med nøkkel til eget rom / egen hybel
- Man skal kunne bo sentralt.
- Boligene skal være fleksible, fordi det etter hvert blir behov for å bo sammen med noen eller ta imot besøk.

Hus og landskap på Frøya

5 Hus og landskap på Frøya

BOϯBLI-prosjektet legger vekt på behovet for "god arkitektur". Det er noe som oppstår når bokvalitet, beboernes behov og arkitektonisk form og funksjon er tilpasset landskapet og det bygde miljø. God arkitektur er med på å støtte følelsen av tilhørighet og bidrar til at et hus blir et hjem (Woods og Wågø, 2014). Preferanser og behov som allerede er presentert, er et bidrag til utviklingen av boliger som kan bli gode hjem. Det å utvikle god arkitektur krever også hensyn til det eksisterende bygde miljøet, omkringliggende landskap og klimatiske forhold. Det er mye å lære av både eldre og nyere arkitektur på Frøya. Det eksisterer eksempler på boligprosjekter hvor arkitektur og design har bidratt til utviklingen av både det fysiske miljø og til et stabilt sosio-økonomisk system, for eksempel Stokkøya Sjøsenner i Åfjord kommune, hvor arkitektur er brukt som et virkemiddel for å trekke folk til bygda (Woods og Wågø, 2014).

Boligplan for Frøya kommune og andre delplaner, for eksempel kommunedelplan for Sistranda, viser at kommunen har vilje til å ta vare på eksisterende miljø og bygger videre på både strukturer og estetikk. Kommunestyret på Frøya har en ambisjon om at Sistranda skal bli en "Kystby". Det står i retningslinjene for kommunaldelplan for Sistranda:

Framtidige bygg og tiltak skal utformes i varige materialer. Tiltakene skal i sin helhet utformes etter god byggeskikk. Bygg og tiltak som avviker i vesentlig grad fra sine bebygde omgivelser i volum og grunnflate skal deles opp i mindre volumer for å tilpasses bedre (Frøya kommune, 2009).

BOϯBLI foreslår faktorer som bør være med under boligutvikling, i tillegg til mer overordnede begreper som struktur, volum, materialbruk, fasadeuttrykk og landskapsanlegg som er foreslått i boligplan og kommunedelplaner. Dette kan forstås som en konkretisering basert på kartleggingen som er gjort i prosjektet.

Arkitekturen på Frøya, som mange andre steder, er preget av landskapet den er bygd i, økonomien, tilgjengelige materialer og ressurser, samt tilgjengelig kunnskap i den tiden den ble bygd.

Arkitektur kan bidra til stedsutvikling både gjennom å skape velfungerende fysisk miljø og ved å etablere plasser hvor folk trives og ønsker å bli boende. At de fysiske omgivelsene har betydning for menneskers selvbilde og livskvalitet, er vel kjent (Hauge, 2009; Støa, Denizou og Hauge, 2007), men i kampen mot bostedsløshet har ikke denne kunnskapen alltid blitt tillagt like stor vekt.

Omgivelser betyr noe. Hvordan vi leser et landskap, henger nøye sammen med hvilke referanser vi har. Hvordan vi opplever omgivelsene våre, er ikke bare bestemt av boligens utforming eller lokalisering, eller de nærmeste omgivelsene. Opplevelsen av kvalitet skjer i et samspill mellom flere faktorer, og er også resultatet av en god prosess. Situasjon og sosiale prosesser preger assosiasjonene de fysiske omgivelsene våre gir oss.

Mennesker fra ulike kulturer opplever det å bo tett på naturen og naturkreftene på ulikt vis. Mens noen opplever det stigmatiserende, som "å bli gjemt bort" (sitat fra Frøya seminar) i en avsidesliggende grend, opplever andre det som toppen av lykke og at det gir frihetsfølelse å ha så god plass rundt seg. Noen kan imidlertid oppleve det samme som direkte skremmende (innflyttede informanter).

Beliggenhet og målgruppe er derfor to meget viktige aspekter å ta hensyn til når man skal bestemme hva som er "omsorgsfulle omgivelser" for et boligområde eller for en beboergruppe.

Med nye og "gamle" Frøyværing i buss rundt Frøya:

Frøyafunkis, snikkarglädje og om det å være kar....

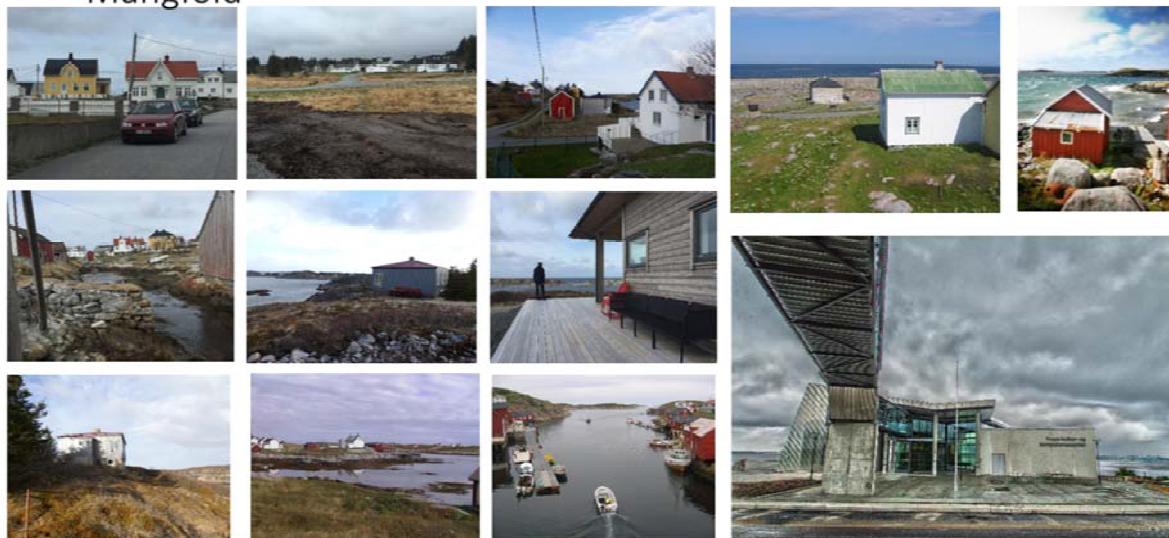
Den tidligere nevnte bussturen ble brukt til å innhente empiri om erfaringer og preferanser når det gjelder eksisterende arkitektur på Frøya.

På starten av bussturen ble deltakerne bedt om å gi et skriftlig svar på to korte provokasjonsspørsmål: "Jeg liker Frøya-arkitekturen fordi ..." og "Jeg liker ikke Frøya-arkitekturen fordi ...". Intensjonen var å få i gang en dialog om arkitekturen eller byggeskikk på Frøya. Det ble en del diskusjon, og de skriftlige tilbakemeldingene er presentert nedenfor.

Svarene vi mottok på provokasjonsspørsmålet "Jeg liker Frøya-arkitekturen fordi ...", er som følger:

- Masse ulike stilarter
- Den er variert og under stadig utvikling
- Åpent og fritt
- Fordi den er unik, alt fra gammelt til helt nytt
- Alle bygninger er forskjellige
- Den gamle, smådimensjonerte byggestilen
- Den er mangfoldig og gjenspeiler behov over tid, klima ... og folk
- Lite unødvendig krimskrams, nøkternt
- Mangfold

Mangfold

Positiv: "Den er variert og under stadig utvikling"

Negativ: "Vi har ingen plan for hvordan vi skal bygge og hvordan bygninger påvirker hverandre"

Mangfold

Svarene vi fikk på provokasjonsspørsmålet "Jeg liker ikke Frøya-arkitekturen fordi ..." var følgende:

- Vi har ikke en plan for hvordan vi skal bygge og hvordan bygninger påvirker hverandre.
- Skryt. Signalbygg!
- Mangel på kontinuitet
- Mangler tun – mellomrom – møtested utendørs
- Tilfeldige tilbygg ute av dimensjon
- Jeg liker mest moderne hus/bygninger. På Frøya ser noen bygninger for gamle ut.
- Fordi at sentrum området brukes til industri, f.eks. Aqualine
- Ikke noe system i byggefelt
- Nyere boliger virker rotete og ikke helt gjennomtenkt når det kommer til plassering av boligene.
- Mange ulike stilarter

Workshop-deltakerne er både glade i og provosert over mangfoldet i arkitekturen på Frøya. Det beskrives både som noe som kjennetegner det de liker ved arkitekturen på Frøya, og noe man må få kontroll over. Det etterlyses mer rådgivning og bedre planlegging for framtiden.

Boligplan for Frøya kommune

Frøya kommune vil at alle skal kunne "disponere egen bolig – eid eller leid – som i størst mulig grad er tilpasset ens behov og situasjon." (Frøya kommune, 2012–2017). Dette knyttes sammen med boligsosiale behov. I tillegg ønsker kommunen å legge vekt på "gode steder" som gir identitet og stedstilknytning. Kommunen skal legge til rette for rimelige tomter og tilse at det finnes boliger i forhold til befolkningsbehov. For eksempel forventes det en økning i befolkningen i alderen 30–39 år. Dette er basert på en endring i arbeidsmarkedet fra ungdommer med korttidsengasjement til voksne som skal etablere seg med familie på Frøya. Boligplanen viser til en krevende boligsituasjon på øya og et komplisert sett med målsettinger som kommunen jobber mot.

En informant fra kommunen uttrykker frustrasjon over at deltakerne på workshopen var så kritiske til mangfoldet blant nybygg på Frøya. Han mente at folk var langt mindre kritiske til mangfoldet når de selv skulle bygge hus, fordi de da vil ha friheten til å bestemme utformingen selv. Det å finne en god balanse mellom å forholde seg til retningslinjene og å unngå at kreativiteten som det er tradisjon for på øya blir hemmet, vil antakelig fortsette å være en utfordring på Frøya, som på de fleste andre steder.

Det anbefales at kommunen tilbyr rådgiving ved etablering av nye byggefelt og i lokalisering og planlegging av eneboliger. Rådgivingen bør inkludere tekniske og estetiske krav og hvor husene ligger i landskapet, og bør gjelde både enkeltpersoner og bedrifter. Det er tidkrevende, og kommunen strever med å sette av ressurser til dette. Utviklingen som er kartlagt i nye boligfelt, for eksempel Beinskaret, viser at mangfoldet kanskje har gått for langt. Deltakerne på workshopen var enige i at det var behov for mer rådgivning og kanskje en strammere byggesaksbehandling fra kommunens side.

Landskapstilpasning

Diskusjonen på bussturen viser at plassering av boligene i landskapet på Frøya er avgjørende for hvordan de blir oppfattet av andre. Det er et "nakent, treløst landskap, avskoget til beite, nå med atlantisk kystlynghei". Kystklimaet har gjort at hus gjerne har blitt plassert lavt i terrenget, beskyttet fra vær og vind. Husene ble bygd i tun, med boliger og driftsbygninger i tilknytning til hverandre. Over tid, når naturen har vokst rundt husene, har dette skapt et inntrykk av at husene og naturen går i ett. Dette ble framhevet som positivt av flere under bussturen. Husene som bygges i dag, er tettere – de tåler vinden – og det etterspørres utsikt mot havet. Et nytt hus trenger derfor ikke nødvendigvis å plasseres nede i terrenget av tekniske hensyn, selv om det erfaringsmessig kan være lurt å ta hensyn til vindretning og klima når man planlegger inngangsparti, uteområder etc.

Det å bygge et hus har alltid krevd god økonomi, og dagens husbygger har generelt sett bedre økonomi enn det som var gjeldende for 20, 30, 50 eller 100 år siden. Komfortkrav og gjennomsnittlig antall kvadratmeter per person har økt, og nye hus har dermed gjerne større grunnflate enn gamle hus. I kommunedelplanen for Sistranda står det: "Framtidige bygg og tiltak skal tilpasses naturgitte omgivelser og kulturlandskap. De skal plasseres og utformes slik at terrenginngrepene blir minst mulig. Karakteristiske trekk i landskapet og kulturlandskapet, særegen vegetasjon, og sammenhengende vegetasjonsbelter skal inngå i planene" (Frøya kommune, 2009). Det anbefales å tilby veiledning når det gjelder den praktiske betydningen av dette.

Kombinasjonen høy synlig beliggenhet med større format vekker oppmerksomhet. Frøyværingene fra bussturen omtaler noe av den moderne arkitekturen slik: "Bygningene glir ikke inn, men hopper ut av landskapet. Bygningene skal vise seg fram", være "blikkfang" og "værekar".

Byggeskikk

Spørsmålet er om husene som vekker oppmerksomhet i dag, vil være akseptert som en del av det som oppfattes som Frøyas arkitektoniske mangfold om 5–10 år? Ser vi på de store handelsstedene langs kysten med rike ornamenteringer kjent fra innlandsbygdene, kan det hevdes at det alltid vil være noen som vil "vise seg fram" og "være kar". Det betyr ikke at kommunen skal akseptere alle byggetiltak som et resultat av sin tid. Til tross for bedre byggetekniske løsninger i nye hus er det fortsatt gode grunner til å ta hensyn til kystklimaet når hus bygges, og vurderinger av hva som er god byggeskikk, fargebruk og materialvalg bør fortsatt være med i vurderingen av nye prosjekter og tiltak i det bygde miljø.

Begrepet "byggeskikk" beskriver hvordan lokal byggetradisjon forholder seg til de fysiske omgivelser – natur og klima – og hvordan aspekter som funksjon, estetiske preferanser og tilgjengelige ressurser har blitt implementert i den lokale måten å bygge på.

Frøyværingen har ikke alltid plassert boligen sin lavt i terrenget. Eksemplet over er et fint eksemplar av den såkalte "Frøya-funkisen", her oppgradert med nye vindusformat. Funkispreget er videreutviklet gjennom de nye vindusformatene, og boligen tar inn naturen og utsikten. Denne måten å bygge på, "oppå hauan", har noen steder på Frøya vært eneste mulighet. På samme måte er hundremetersregelen vanskelig å forholde seg til i et landskap der man er omgitt av hav på alle kanter, og der havet har vært både kommunikasjonsåre, matfat og etter hvert også sted for rekreasjon. I tillegg har tekniske forbedringer og nye byggematerialer gjort det mulig å bygge slik, og natur, utsikt, vær og vind har fått større plass i rekreasjonsøyemed og kommet til som en kvalitet snarere enn en trussel. I tillegg har nye forbilder for hva som er god arkitektur medført en utvikling av byggeskikken, også på Frøya.

Farger

Farger

Farger, volum, materialbruk, vindusformat, detaljering, hvordan bygningen møter bakken, himmelen (takform og helningsgrad), former til sammen det arkitektoniske uttrykket som knytter bygningen til landskapet og dets kontekst (historie, bruk, tradisjon, kultur, klima osv.).

"Hus er synlige, de gjemmer seg ikke. De preger landskapet og er markant til stede" (Brun og Setten, 2013, s. 79). Frøyværingene som var med på bussturen, sier at det som preger Frøya-arkitekturen i størst grad, ved siden av "mangfold", er fargebruken. Mange farger. Klare farger. Røde, hvite, gule, blå, grønne og turkise. Dette er et trekk ved Frøya-arkitekturen de setter pris på; det er på sett og vis et "varemerke": Her er det mange farger, vi er på Frøya.

På Titran, omtalt som "Frøyas sørlandsidyll" og et sted Frøyværingene gjerne sender turister på besøk, er det lite farger nå. Noen av husene har hatt glade farger før, men i tråd med hva som ble ansett som "finere", ble mange hus malt hvite, eller i alle fall hvite på den siden som vendte mot veien og nabolaget, mens siden som vendte mot sjøen ble malt rød. Hvitt har tradisjonelt vært en dyrere maling enn rødt og andre farger. Rød maling (tranmaling) var rimeligere og ble ofte brukt som farge på uthus som fjøset, naustet og sjåen. I dag brukes rødt ofte også på rorbuer, hytter og fritidshus på Frøya.

En av deltakerne på turen uttalte at "farger må man bestemme selv". Når man skal bestemme fargebruk i et område, kan det imidlertid være hensiktsmessig å lage en fargeplan med en fargepalett som går godt sammen og som harmonerer med landskapet og eksisterende bygde omgivelser.

Materialer og detaljering

*"Tre er en knapp ressurs....
Befolkningen var avhengig av handel og varebytte. Sjølberging var ikke mulig."*

Materialer og detaljering

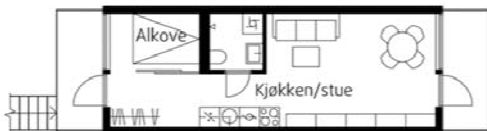
Det er en myte at Frøya alltid har vært skogfri, men avskoging i tidligere århundrer har medført at trevirke til bygging av hus, båt og redskap har bestått av tømmer utenfra, ofte fra Russland ("Russer-tømmer"). Tømmer som hadde ligget lenge i sjøen, "rakgods", var impregnert av saltet og egnet seg godt til husbygging da det sto godt imot fukt og råte. God lufting var uansett en forutsetning, da som nå. Ofte ble imidlertid vestveggen (mest værutsatt) kledd inn med blyplater, bølgeblikk eller eternit. Uten lufting vil vestveggen bli utsatt for råte. Havklima kan i så fall gi en kort levetid for hus og gjenstander.

Mangelen på tre og et barskt klima betydde lite gjenstandskultur. Det betydde at en immateriell sosialkultur ble viktigere (fortellertradisjon). Tid var også et knapt gode. Frøyværingen hadde rett og slett ikke tid til å sitte hjemme og drive med rosemaling eller lage vakre utskjæringer. Han var på sjøen, hun i fjøset eller opptatt med ungestell.

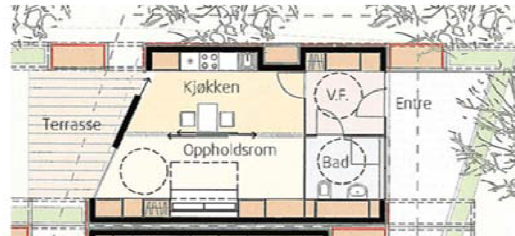
Det typiske formspråket for Frøya-arkitekturen er et rent arkitektonisk uttrykk med en knapp detaljering, tilnærmet vedlikeholdsfrie materialer som eternit (sementbaserte plater som inneholder asbest og som derfor anses som miljøavfall i dag) i ulike klare farger, bordkledning i tre (oftest stående panel kant-i-kant). Takene har ofte en ganske bratt takvinkel, og er tekket med bølgeblikk, skifer, ulike platematerialer eller bølgete eternitplater. Noen ganger har husene en liten ark over inngangspartiet. Balkonger og terrasser har ofte kommet til i nyere tid, men mange hus har frodige hager. Vindusformatene følger gjerne epoken huset ble bygd i, men i eldre hus er det på 1970-tallet skiftet til såkalte "husmorvinduer" i andre formater eller "tilbakeført" til "opprinnelig stil" på 1990- eller 2000-tallet.

Oppsummeringer og anbefalinger

Anbefalinger, prinsipper og eksempler

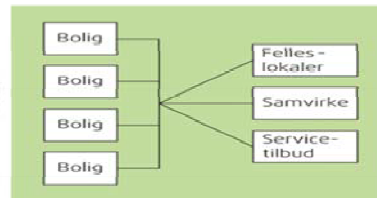
Leilighet på 33 m², rombredde 3.40 m, romhøyde 3.0 m kompensere for lite areal, muliggjør sovehem og gir større romfølelse i en liten leilighet.
Arkitekt: Bente Rødahl, Byggforskblad 330.114 Små boliger

Leilighet for bostedsløse på 36 m². Rullestolstiligelig
Arkitekt: Strassburgeremmerich architecture and restoration, Byggforskblad 330.114 Små boliger

Ill: Ren & Skjær design

6 Oppsummeringer og anbefalinger

Det er et politisk mål at alle, uansett funksjonsevne, psykiske og sosiale forutsetninger, skal kunne fungere mest mulig på lik linje (Helse- og omsorgsdepartementet, 1997). Universell utforming er et sett med verdier, der brukernes behov står i sentrum og hvor et av målene er å bruke det fysiske miljø som et tiltak i integrering av ulike brukergrupper. Det å legge omsorg i utformingen av en bolig gir positive ringvirkninger i samfunnet. Boligen kan forsterke et budskap om inkludering og respekt, og bidra til framtidshåp hos beboeren. Det er ikke sikkert at det å bo i en god bolig til forskjell fra en dårlig bolig, eller det å bo i et godt nabolag heller enn et belastet nabolag, trenger å være løsningen på en vanskelig livssituasjon. Det fysiske miljøet er bare én av mange faktorer som påvirker menneskers selvbilde og livskvalitet. Målsettingen om inkludering gjelder alle, og må være med gjennom hele utformingsprosessen. Et styrket budskap om et menneskes verdi skapes ved at sosiale og fysiske faktorer som påvirker mennesket, er samstemt positive (Støa, Denizou og Hauge, 2007; Støa mfl., 2016).

Planlegging av et boligområde inkluderer å se bolig, omgivelser og beboernes behov og muligheter (økonomisk, funksjonelt, sosialt) i sammenheng.

Hus og landskap på Frøya

Nærheten til havet, som knyttet frøyværingen til land lenger sør, kontakten med sjøfarende og den viktige handelen gjorde at frøyværingene alltid har vært internasjonalt orientert, også i dag, da Frøya er den viktigste leverandøren av laks og annen sjømat til verdensmarkedet.

I kommunedelplanen for Sistranda blir det sagt (3.2.f.):

Krav til utforming og materialbruk: Framtidige bygg og tiltak skal utformes i varige materialer. Tiltakene skal i sin helhet utformes etter god byggeskikk. Bygg og tiltak som avviker i vesentlig grad fra sine bebygde omgivelser i volum og grunnflate skal deles opp i mindre volumer for å tilpasses bedre. Lett synlige fasader, tiltakssoner og uterom skal utformes slik at effekten av tiltak og bygg ikke er skjemmende for omgivelser, både sett fra land og fra sjø. Dette betyr at disse fasadene skal ha gode visuelle kvaliteter. Utendørs tiltakssoner og uterom for lagring, oppstilling og annen drift skal utformes og organiseres slik at helhetsinntrykket framstår ryddig, eventuelt skal det vurderes bruk av skjermingstiltak. (Frøya kommune, 2009).

Kommunedelplanen legger grunnlag for hvordan kystbyen skal formes og hvordan dette skal tilpasses eksisterende omgivelser.

Kystarkitekturens knapphet, farge- og materialbruk i fiskehjeller, notheng og andre sjørelaterte bygg kan være en stor inspirasjonskilde for arkitekter, også i utforming av nye boliger. Arkitektur som refererer til landskapet det ligger i på en positiv måte, som henter sin inspirasjon fra lokal byggetradisjon, som bruker tradisjonell kunnskap om klima og materialbruk, men også tar innover seg ny kunnskap og nye byggemåter, knytter bånd til fortiden, men bidrar til å fornye arkitekturen uten å henfalle til stilkopiering. Mangfold er et ønske, men en bevisst plan er nødvendig.

Midlertidighet må være kortvarig

Boligkvalitet er viktig for beboernes velvære, mulighet for å skape identitet og å bli integrert i samfunnet (Grønseth mfl., 2016). Boliger som fungerer etter behov, er knyttet til egne preferanser og som støtter muligheten til å skape hjemfølelsen, vil øke beboernes ønsker om å bli på Frøya.

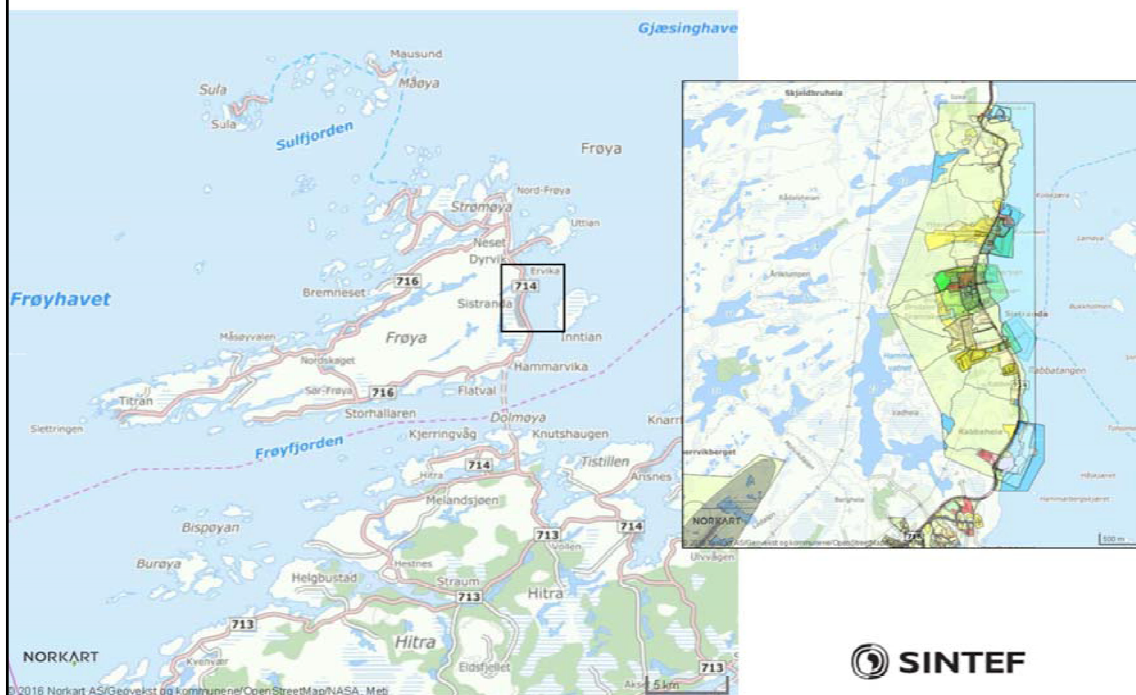
Under boligbehov og -preferanser har vi allerede oppsummert fem hovedaspekter som er viktige ved planlegging av nye boliger til tilflyttere. Det er nå et fokus på flyktninger, men de samme aspektene synes å være viktige også for arbeidsinnvandrere: 1. Boligene skal ligge i et etablert boligområde, nær andre nordmenn. 2. Boligene bør være sentrumsnære, 3. Boligene bør være rimelige. 4. De må være fleksible. 5. De må støtte opp under privatlivet til beboerne. I tillegg kommer kravene om funksjonalitet og estetisk kvalitet. Når det gjelder Frøya, er arkitektonisk kvalitet knyttet til eksisterende arkitektur og landskap sentrale faktorer med hensyn til integrering av nye boliger i eksisterende bomiljø.

Utfordringene er flere:

- Det er begrenset tilgang til egnede boliger og boligtomter, særlig i sentrumsnære områder, dvs. rundt Sistranda.
- Mange bor i midlertidige boliger.
- Boligkvalitet på de boligene som er tilgjengelig, er lav.

Midlertidighet er en utfordring av flere grunner. Dette er fordi beboerne trives mindre og sliter med å skape tilhørighet både til boligene og samfunnet rundt. Det påvirker også hvordan andre ser på og vurderer tilflytterne. Det blir større aksept for tilflyttere når de etablerer mer permanente boforhold (Grønseth mfl., 2016; NIBR, 2015). Bolig er en kilde til integrering. Det betyr at kommunen både må fortsette arbeidet med å utvikle boliger til utleie og støtte bygging av boliger på det private markedet.

Frøya og boligutviklingen i kystbyen Sistranda

Frøya kommune ønsker at Sistranda skal bli "Kystbyen". Sentrumsutviklingen på Sistranda har en utfordring når det gjelder utstrekning. Strekket Rabben i sør til Ervika i nord utgjør ca. 4 km. Hvis man regner sentrum på Sistranda som området mellom Beinskardet boligområde i sør til Siholmen i nord, utgjør det en strekning på 1,5–2 km, noe som er mer overkommelig i sentrumssammenheng. I diskusjonene under workshopen på Frøya kom det fram at befolkningen savner uformelle uterom, plasser hvor ungene kan leke, hvor voksne og ungdom kan treffes og hvor man kan sette seg ned. Det ble også nevnt at den nye idrettshallen kan komme til å påvirke hvor Sistranda sentrum ligger i framtiden.

Plasseringen av et boligprosjekt gir signaler om menneskelig inkludering eller ekskludering, og det påvirker både beboernes syn på seg selv og naboenes syn på dem. Når boliger for vanskeligstilte med hensikt plasseres midt i vanlige boområder, er det for å skape sosial tilhørighet hos beboerne og for å bidra til en følelse av "normalitet" som kan gjøre veien videre i livet litt enklere. Dette har Frøya kommune demonstrert vilje til gjennom etableringen av flyktningboliger i Beinskardet.

Frøya kommune planlegger å bygge 36 kommunale boliger. Det er et viktig tiltak som er rettet mot flyktninger og andre vanskeligstilte grupper. De planlagte boligene vil likevel ikke dekke hele boligbehovet på øya. Befolkningsveksten er forventet å fortsette, og behovet for boliger til både enslige og familier vil også øke. Frøya kommune har flere boligtomter hvor det kan bygges private boliger. Det er behov for flere private boliger av ulike typer, både leiligheter og eneboliger med utleiedeler. Kommunen bør fortsette å støtte boligutviklingen både gjennom å påvirke hva slags boliger som bygges, rådgivningstjenester og ved å legge vekt på hvor boligene bygges og utvikling av servicefunksjoner i tilknytning til nye boliger.

Anbefalinger, prinsipper og eksempler

<http://www.sintef.no/siste-nytt/prov-byggforskserien-gratis-i-en-maned/>

Betydningen av det fysiske miljøet for velvære, helse og trivsel har vært gjenstand for vår forskning i flere tiår. Noe av denne forskningen handler om bokkvalitet i små boliger (Støa, Høyland og Wågø, 2006), bokkvalitet og kostnad (Arge, Wågø og Knudsen, 2008), bokkvalitet for eldre (Wågø og Høyland, 2009), yngre med fysiske funksjonsnedsettelse (Wågø og Høyland, 2016) og robuste boliger til rusmisbrukere (Woods mfl., 2016). I samarbeid med forskere hos NTNU har vi også forskning på marginaliserte grupper, for eksempel eks-rusmisbruker og asylsøkere i lokalsamfunn (Støa, Denizou og Hauge, 2007; Støa mfl., 2016). En del av kunnskapen fra denne forskningen blir formidlet gjennom Byggforskserien fra SINTEF Byggforsk (delserien Planlegging). Byggforskserien er i stadig utvikling for å følge med på nye utfordringer i samfunnet, endringer i byggeforskningene, utviklingen av nye løsninger og byggematerialer m.m. Flere anvisninger i Byggforskserien vil være aktuelle i denne sammenheng, se nedenfor.

Boliger:

- 330.009 Boliger. Definisjoner
- 330.033 Utforming av arealer mellom veg og inngang på småhustomter
- 330.112 Utforming av flerleilighetsbygninger
- 330.114 Små boliger
- 330.116 Utforming av hybler med fellesarealer
- 330.118 Boliger med fleksibilitet, fellesskapsløsninger og servicetilbud
- 330.120 Terrassehusbebyggelse

Boliger for brukere med spesielle behov:

- 330.140 Omsorgsboliger. Utforming, størrelse og standard
- 330.161 Boliger for mennesker med psykisk utviklingshemning
- 330.170 Planlegging av boliger for vanskeligstilte
- 330.172 Utforming av asylmottak
- 330.205 Krav til tilgjengelighet i boligbygninger

Etter BO&BLI

Intensjonen er at presentasjonen/notatet kan brukes til å gi inspirasjon ved utvikling av boliger til tilflyttere på Frøya og andre vanskeligstilte grupper. Dette gjelder både for de planlagte 36 nye kommunale boligene og for andre nye boliger.

Det er planlagt et møte på Frøya for å presentere notatet i løpet av våren 2017, og SINTEF bidrar gjerne inn i videre boligutvikling og stedsutvikling på Frøya. Vi håper også at notatet kan inspirere andre kystkommuner i deres bolig- og stedsutvikling.

I tillegg er det planlagt å intervju beboerne i de fem nye boligene som er tildelt flyktninger i kommunen. Boligene ble ferdig innflyttet i april 2016, og intensjonen er å intervju beboerne etter ca. ett års boperiode gjennom prosjektet "1, 2, 3 boliger". Dette prosjektet gjennomføres av SINTEF Byggforsk i samarbeid med NTNU. Prosjektet er finansiert av Husbanken.

Vi anbefaler også at kommunen fortsetter arbeidet med å kartlegge arkitekturen på Frøya. Dette kan brukes i planlegging av framtidens boliger, men også i identitetsskapende arbeid. Under bussturen på Frøya opplevde SINTEF-teamet at det var mye kunnskap om Frøya blant deltakerne – kunnskap om øyas historie, kultur, befolkningen, natur og ressurser. Kunnskapen og fortellergleden er noe som kan brukes i en arkitekturguide for Frøya med både kart og lydopptak. Arkitekturguiden kan gjøres interaktiv, og flere blant befolkningen kan involveres i arbeidet. Kystmuseet eller andre kunne få ansvar for dette i samarbeid med Frøya kommune.

7 Litteraturliste

- Arge, K., Wågø, S. og Knudsen, W., 2008. *Valuta for pengene: en studie av 15 boligprosjekter*. Prosjektrapport 18. Oslo: SINTEF Byggforsk.
- Baumann, G., 1997. Dominant and demotic discourses of culture: Their relevance to multi-ethnic alliances. I: P. Werber og T. Modood, red., 1997. *Debating cultural hybridity: Multi-cultural identities and the politics of anti-racism*. London: Zed Books, s. 209–25.
- Berger, J., 1984. *And our faces, my heart. Brief as photos*. London: Writers & Readers.
- Brun, C. og Setten, G., red., 2013. *Hus, hjem og sted: geografiske perspektiver på vår samtid*. Trondheim: Akademika.
- Chambers, I., 1994. *Migrancy, culture, identity*. London: Routledge.
- Frøya kommune, 2012–2017. *Boligplan Frøya kommune, Høringsutkast versjon 6.0*. [online] Tilgjengelig på: <http://www.froya.kommune.no/_f/ibc300ba7-1385-47e8-be00-436c952cfaf0/Boligplan.pdf?MIId1=255&MIId2=255&MIId3=427>
- Frøya kommune, 2016. *Kommunal planstrategi 2016–2020*. [online] Tilgjengelig på: <<http://www.froya.kommune.no/nyheter/Sider/Kommunal-planstrategi-2016-2020-%E2%80%93-Offentliggj%C3%B8ring.aspx>>
- Frøya kommune, 2009. *Bestemmelser og retningslinjer for kommunedelplan for Sistranda*. [online] Tilgjengelig på: <<http://www.froya.kommune.no/tjenester/teknisk/plan-bygg-og-eiendom/arealplan/kommuneplan-og-kommunedelplan/kommunedelplan-for-sistranda/>>
- Gellner, E., 1994. *Encounters with nationalism*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Gromark, S., Ilmonen, M., Paadam, K. og Støa, E., red., 2016. *Ways of residing in transformation: Interdisciplinary perspectives*. Oxford: Routledge.
- Grønseth, A.S., Støa, E., Thorshaug, R.Ø. og Hauge Å.L., 2016. *Housing qualities and effects on identity and well-being: Theoretical perspectives for interdisciplinary research on asylum seeker reception centres*. Forskningsrapport 169. Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer.
- Grønseth, A.S., 2015. Introduction. I: A.S. Grønseth, red., 2015. *Being human, being migrant: Senses of self and well-being*. New York: Berghahn, s. 1–26.
- Hauge, Å.L., 2009. *Housing and identity. The meaning of housing in communicating identity and its influence on self-perception*. Doctoral Thesis, NTNU.
- Helse- og omsorgsdepartementet, 1997. *Handlingsplan for eldreomsorgen: Trygghet – respekt – kvalitet*. St. meld. Nr. 50 (1996–1997). [online] Tilgjengelig på: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/st-meld-nr-50_1996-97/id191307/
- Kommunal- og regionaldepartementet, 2013. *Bygge – bu – leve: Ein bustadpolitikk for den einskilde, samfunnet og framtidige generasjoner*. Meld. St. 17 (2012–2013).
- SSB, 2016. Nøkkeltall for innvandring og innvandrere. [online] Tilgjengelig på: <<https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall>>
- Støa, E., Denizou, K. og Hauge, Å.L., 2007. *Endelig hjemme! Utforming av boliger for vanskeligstilte*. Oslo: Husbanken.
- Støa, E., Hauge, Å.L., Denizou, K., Thorshaug, R.Ø. og Grønseth, A.S., 2016. *Bokkvalitet i asylmottak. En veileder*. Trondheim: NTNU, Fakultet for arkitektur og billedkunst.

Støa, E., Høyland, K. og Wågø, S., 2006. *Bokvalitet i små boliger. Studier av fem boligprosjekter i Trondheim*. Trondheim: SINTEF Teknologi og samfunn.

Søholt, S., Aasland, A., Onsager, K., Vestby, G.M., 2012. *"Derfor blir vi her" – innvandrere i Distrikts-Norge*. NIBR-rapport 2012:5. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Woods, R., Skjelvan Verstad, T.I., Gullbrekken, L., Høyland, K. og Nesje, A., 2016. *Robuste boliger i Melhus kommune*. SINTEF Notat 20. Oslo: SINTEF akademisk forlag.

Woods, R. og Wågø, S., 2014. Architectural quality and rural development. *3rd Nordic Conference for Rural Research*, 8.–10.10.2014, Trondheim, Norway.

Wågø, S. og Woods, R., 2016. Designing housing for migrant workers in a Norwegian coastal community. *4th Nordic Conference for Rural Research*, 22.–24.5.2016, University of Akureyri, Iceland.

Wågø, S. og Høyland, K., 2009. Bokvalitet og hverdagsliv for eldre: en evaluering av ulike boligkonsepter. Prosjektrapport 36. Oslo: SINTEF Byggforsk.

Wågø, S.I. og Høyland, K., 2016. *En bydel for alle? Botilbud for yngre personer med stort hjelpebehov*. SINTEF Fag 35. Oslo: SINTEF akademisk forlag.

Vedlegg: Paper

Wågø, S. & Woods, R., 2016. Designing Housing for Migrant Workers in a Norwegian Coastal Community. I: *Nordic Ruralities. Crisis and resilience. 4th Nordic Conference for Rural Research. University of Akureyri, Iceland. May 22–24, 2016*

Nordic Ruralities. Crisis and resilience. 4th Nordic Conference for Rural Research. University of Akureyri, Iceland. May 22-24, 2016

WG 12: The evolution of home: Experiential variations of rural housing in space and time

Designing Housing for Migrant Workers in a Norwegian Coastal Community

Solvår Wågø, researcher, SINTEF Building and Infrastructure

Ruth Woods, senior researcher, SINTEF Building and Infrastructure

Abstract

Frøya municipality, an island situated on the coast of Central Norway, is the location for an experimental project, which aims to contribute to the building of a new kind of housing for migrant workers and other demographic groups that struggle to gain access to the housing market. The main objective is to develop an affordable high-quality housing concept that meets residents' needs and preferences and combines location- and climate adapted architecture, at a lower price per square meter.

In 2015, 99 people moved to Frøya, of which 51 came from abroad. Labour-related population growth is expected to continue into the near future. Labour immigration to rural areas can be positive for local development, but the housing market is often not able to meet demands, and this can counteract the positive effects of immigration. A Whitepaper from 2013 (Stortingsmld. 17 2012-2013) concludes that 150.000 Norwegian residents are not being supplied with appropriate housing, and that migrant workers and low-income groups have difficulties in gaining access to the owner-based housing market. The paper presents some findings from a one year collaborative research project known as *BOØBLI* (in English *LiveØStay*) funded by South Trøndelag County Municipality. The project aims to contribute to the development of an affordable housing concept with good architectural qualities for members of the population that would otherwise struggle to gain entry into the housing market. The term "*good architecture*" includes location and the climate adaptation of materials and design, adapting to the residents' needs and preferences, appropriate technical building solutions for efficient construction and at lower square meter costs than for other housing in the same area. Frøya Municipality plans to use the findings in a housing development in the town of Sistranda.

The paper will present an analysis of architectural quality on Frøya. The analysis is based on a qualitative investigation that took place during the spring 2016, where data was gathered about newcomer and local preferences with regard to architecture, design and the feeling of being at home. The intention has been to gain insight into how existing coastal architecture on Frøya may be used to influence new housing solutions. This insight will be used to kick-start a design and development process in the town of Sistranda on Frøya.

Background: "BoøBli" (LiveøStay)

Many rural communities in Norway are struggling to find good and attractive housing for new residents and this has implications for rural development (Local Government and Regional Affairs, 2013).

Figure 1: Frøya Island is reached by speedboat or car, and the journey from Trondheim takes app. 2,5 hours.

Frøya Island and many other communities along the Norwegian coast are examples of communities, where economic development based on natural resources and aquaculture, are offering workplaces, but where the communities do not have suitable housing for employees that could contribute a stable residential population.

Figure 2: Photo from left to right: S. W./ SINTEF Byggforsk, SALMAR, S.W./ SINTEF Byggforsk

Housing and market policy in Norway largely encourages people to own their own apartment or house. Consequently, the Norwegian rental market is considerably smaller than that of comparable countries (Sweden and Denmark). In the Norwegian countryside the rental market is almost non-existent. Architectural qualities influence the choice of housing. In cities, there is a variety of potential homes on offer. On the countryside in Norway, detached housing and ownership are the dominant type of dwelling. There is therefore increasingly a need for flexible short and long-term housing solutions. In addition, new collaborative models are required based on the needs of the communities. These should take into consideration the needs of local businesses, municipalities, educational establishments, and the immigrant workforce and allow the quick and effective implementation of new housing solutions.

Aims and objectives

The detached house are the prevailing typology on Frøya, as is the case in suburbs and villages around Norway. A detached house does not fit the needs of all households. The main project objective is to contribute knowledge that can influence the development of concepts for affordable high quality housing for households that do not consider the idea of life in a detached house as desirable or economically obtainable. The intention is to support the development of housing that is suitable for households that do not fit into the ordinary housing market or are looking for temporary accommodation, and do not want to buy a detached house or an own apartment.

The collaboration with Frøya Municipality has gone through three main phases:

1. The development phase – this was a long phase approximately two years, where the project group applied for funding and discussed the needs of the community and the potential impact of the housing development. During this phase, there was a shift in the demographic challenge being faced by the community. Initially the main challenge was work-based immigration. This challenge has not gone away but the community is now also facing the challenge of housing a large number of refugees.
2. The empirical phase – including a series of meetings with representatives from Frøya Municipality and the local building industry, a two-day workshop and data collection.
3. Dissemination phase – this phase is ongoing. It started with the two-day workshop and will be completed during a meeting with the local community in September 2016.

The different project phases, particularly phases 1 and 2, have influenced the aims and focus of the project.

Frøya municipality are now in the process of building thirty dwellings for refugees to be settled in the municipality. Based on a plot owned by Frøya municipality in the town of Sistranda (which is the municipal centre on Frøya), Frøya Municipality and SINTEF Building and Infrastructure are collaborating on an approach that will include aesthetic, functional, material and locational qualities. These will be included in a feasibility study for a planned housing development in the centre of Sistranda that has an estimated completion date in three years'

time. The intention is also that the same qualities will offer inspiration during the development of a number of future housing projects. The target group for the housing development is newcomers to Frøya (refugees, migrant workers and the socially disadvantaged), and residents who need a place to live for a short term while considering Frøya as a place to stay and/or work.

Research questions

'Good architecture'¹ is acknowledged as architecture that adds quality to the residents' life, meets their needs and represents a quality in the surrounding neighbourhood, with architectural features that fit in the landscape and the built environment. It supports physical needs by offering shelter and social needs by providing places for social interaction. Together these aspects turn a house into a home, and support the feeling of belonging associated with a place. Coastal housing should solve particular climatic and social needs. The climatic needs are still largely the same, but the social needs are continually changing.

An important part of the collaboration between SINTEF Byggforsk and Frøya municipality is the investigation about how the Norwegian concept '*byggeskikk*'² and local architecture is perceived on Frøya by people living there (newcomers as well as locals). The investigation includes immersion into the inhabitants' architectural preferences, their feeling of home and their perceptions of place. The activity on Frøya involved 2 main underlying questions:

- What are the prevailing architectural preferences?³ Is it possible to identify differences in local and newcomers' preferences?
- What housing qualities is considered as important to a residents (local and newcomer) feeling of home?

These initial questions support an overall research question that will be examined in this paper:

What features characterise the existing building tradition at Frøya, and how can this knowledge be used as inspiration for developing housing solutions for the future?

Figure 3: Photo S.W./ SINTEF Building and Infrastructure

¹ "Good architecture" refers to architecture which is both attractive and functional. It is common to use the term 'attractive architecture', but this primarily covers its' aesthetic qualities. By using the term 'good architecture' the aim is to cover a range of social, cultural, functional and aesthetic registers.

² 'Byggeskikk' is a Norwegian concept describing how the local building costume relates to the environment, nature and climate, and how aspects like functionality, economy, aesthetic preferences and available resources have been implemented into the local way of building.

³ The term 'architecture' is not part of everyday vernacular, but it may be connected to physical, technical, functional and aesthetic preferences and is used as an all-encompassing term in this paper.

Finally home?

According to humanistic geographers like Alison Blunt and Robyn Dowling, home is not necessarily a house or shelter (Blunt and Dowling, 2006), but a very special place: an “irreplaceable centre of significance” (Relph, 1976:39) and a place “to which one withdraws and from which one ventures forth” (Tuan, 1971:189). The term also indicates a special relationship between people and their environment, a relationship through which people make sense of their world. Home is in this sense much more than a house, and much more than feelings of attachment to particular places and people: “Home is an essential place to understand people, intimacy and creativity of human life. [...] Home is hearth, an anchoring point through which human beings are centred” (Blunt and Dowling, 2006:11).

The concept of home suggests both social and physical space, which is often a major source of identity (Munro & Madigan 1999). In this project both social and physical space are considered, and how they influence each other. Separation of the terms house and home provides some measure of clarity when understanding resident preferences, and in this case the house is the physical building, whilst home is often connected to the social, emotions and relationships (Ellsworth-Krebs et al 2015). When considering resident preference it is useful to bear in mind that a home might take the material form of a house or a shelter, but extends far beyond a material dwelling. This is relevant on Frøya where residents, both local and newcomer, included primarily physical qualities in their preferences when talking about Frøya architecture, but when describing home they focused on meaningful qualities.

Many aspects related to home are culturally dependent. Factors like contact with nature, perceptions of control and general pleasantness constitute adaptive parameters that are increasingly found to be important for the overall well-being and health of residents (Rassia and Pardalos, 2012). This may in particular apply to cultures with a special bond to nature, among others - such as the Norwegian one, where contact with nature has shown itself to be a deeply rooted component of the culture (Gullestad, 1987, 1989). One might say that the Norwegian bond with nature is not necessarily stronger than in many other cultures, hence Dutch and German's moving to Norway because they want more contact with nature. Norway has more of it available than these countries, and therefore contact with nature is seen as something rare and exotic for people living in big European cities. Contact with nature might be perceived differently in other cultures. In some cultures even scaring, and refugees being placed in the countryside might perceive this as being hidden away.

The collaboration with Frøya community started up in 2013 based on the challenges they and other coastal communities faced regarding labour immigration. They experience an enormous growth, but the lack of housing represents a challenge for municipalities, the labour immigrants and the fish farming industry. In the neighbouring coastal communities of Frøya and Hitra, whose economy was largely dependent on fishing and farming, the population declined by 16% between 1951 and 1971. During the 1950`s Frøya had a population of approximately 7000 people. The population has started to increase again and by 2013, the population was 4650 individuals, and it is still increasing. The growth in the fish farming industry has turned around

the depopulation trend and now both communities are experiencing socio-economic growth that has implications for the housing stock. This is the case in many coastal communities in Norway.

Starting in 2013, Norway and Europe have experienced a growth in the number of refugees attempting to enter the region. In 2015, more than 30.000 refugees came to Norway, and the amount will continue to increase (SSB, 2016). Refugees, who have been given asylum, will be settled in different municipalities around Norway. Lack of appropriate housing, both rental and affordable housing on the housing market, and particularly in rural areas, is already a challenge for municipalities and will continue to be so for the foreseeable future. The rural districts in Norway have since 2013 experienced the highest population growth for 30 years. A Norwegian white paper concluded in 2013 that 150.000 people in Norway do not live under good and safe house conditions. (Ministry of Local Government and Regional Development, 2013). The current situation with increased immigration will not make things easier. An increased supply of housing on the rental market is recommended (ibid) and the invention of new ways of residing that are flexible, sustainable and resilient, is necessary to meet an increased diversity of household preferences (Gromark et al., 2016).

There is always a need for housing on a temporary basis, but how long is 'temporary'? An important aim in society is that everyone should have a decent place to live, and social housing should not be permanent. This is in line with recommendations from the Norwegian State Housing Bank⁴. However many residents do live in this kind of housing on a long-term basis. Another aspect is that temporary houses are often of poor quality and may lead to poor neighbourhood environments. On the other hand; what is perceived as temporary may often become permanent, and possess intrinsic qualities discovered gradually⁵. Neighbourhoods experiencing a high degree of temporariness are likely to be assessed as less worthy, be characterised by wear and tear, and may have negative effects on the residents (Støa et al., 2006). When most residents in an area experience their home as temporary, they may feel less responsible for maintenance, aesthetical and social living environments (ibid). Diversity is to be desired to counteract vandalism and slum conditions. By offering housing solutions for different types of households in an area, the possibility for moving within the area when changes occur in the household e.g. in the family life, will enable moving from one apartment to another; and make it possible to maintain social connections established within the neighbourhood (ibid). This may also counteract segregation and neighbourhoods associated with certain stigmas.

⁴ The Norwegian State Housing Bank was established in Norway in 1946 to meet the need for proper housing after World War II. This bank is the Norwegian government agency responsible for implementing Norwegian housing policy at the national level.

⁵ See British Post-War prefabricated housing, which are now among the listed buildings in Britain, but which for many years were associated with low housing standards and cheap accommodation. References *Nicholas Bullock (2002-11-28). Building the Post-war World. Routledge. ISBN 0-415-22179-X. Colin Davis (2005). The Prefabricated Home. Reaction Books. ISBN 1-86189-243-8*

Diversity is also an important tool to maintain a sustainable housing- and area development. When most residents in an area care for the residential environment, when attitudes are spread between residents in an area, this is experienced as the best 'housing-training' (ibid). Diversity is also important to develop tolerance and understanding between residential groups in society. By living together in the same residential area, empathy, knowledge and ability to interact may be developed.

House, home and place are often representing security and stability, but can at the same time also represent insecurity. Marginalisation processes, war and violence affect how people experience the relationship to their homes. The physical environment matter! When people experiencing difficult life-situations is offered a home, this is helping to influence how they see themselves but also how they will be perceived by others. Through conscious design of housing and living environment it is possible to initiate positive processes that can strengthen self-esteem, the feeling of home and quality of life (Støa et al., 2007, Hauge, 2009, Hauge et al., 2015, Thomsen, 2008). Belonging and social bonding will often colour how residents experience own neighbourhood and to what degree they experience being a part of it (Rørtveit, 2015, Brun and Setten, 2013) regardless other peoples` attitudes. The experience of home goes beyond standard perceptions on beauty (Serfaty-Garcon, 2001).

Place attachment:

What makes a building belong to a place? What gives people a sense of belonging?

The architect Christian Norberg-Schulz, argued that a place should have meaning, a distinct character, and that the architect's duty is to create meaningful places where people can dwell (Norberg-Schulz, 1980). Architectural features that link the building to the landscape and its` context (history, use, traditions, culture etc), how the building meets the ground, the use of materials, detailing, the use of colours, size and format of the windows, the building volume and the roof pitch. These are all considerations originally guided by climatic conditions; sunlight, view, wind and snow, and reflections like; -where is it nice to sit outside? Will the building contribute to a nice built environment? How will the building influence the micro-climate at the specific site when built? This is architects` considerations in design processes. The site with its conditions and qualities is a source of inspiration for architects.

"Houses are visible, they do not hide. They interfere with the landscape and are clearly present" (Brun and Setten, 2013:79). While the home will have impact on how we see ourselves and interact with others, the built environment influences how a place is perceived, and whether we want to be identified with the place and will become proud of it.

Frøya – the bus method

The data collection on Frøya was part of the ethnographic tradition. The main aim when using ethnographic methods is to study people's lives, finding out how they view the situations they find themselves in, themselves as individuals and the people who are with them (Hammersley

and Atkinson, 2007). This often means observing social activity, and engaging the people encountered within the field in conversation. Conversations that preferably take place as far as possible on the terms of those spoken to (Hylland-Eriksen, 2004). Ethnography is often time consuming, anthropologists and sociologists have traditionally spent months and even years out in the field. Modern life and modern ethnography moves at a much quicker pace, informants and researchers often do not have the time for numerous and long conversations, as well as long-term observational activity. The methods used on Frøya were a result of a time limitation and the desire by the research team to break out of narrow framework provide by a traditional interview situation (an allotted timeframe, informant, set of questions and behind closed doors)⁶. This resulted in the bus-method.

Figure 4: Photo S.W. and R.W/ SINTEF Building and Infrastructure

The bus-method has a similar format to a focus group interview, which is an interactive method where participants are free to talk with each other. Focus group interviews allow the observation of participants in a more informal conversational setting than usually occurs in a one-to-one interview. However, focus group interviews do have their challenges. Rushkoff suggests that focus groups are problematic because participants often try too hard to please instead of offering their own opinions (Rushkoff, 2005). Focus group interviews can reveal shared understandings but there is a danger of an assumption of consensus when not every person has spoken. People are not always willing to say that they disagree (Harding, 2013). With these challenges in mind, a desire to move even further away from the aforementioned traditional interview format and inspired by Riukulehto (2014), the research team decided to test a method known here as the "bus-method". The bus method is designed to take a group of informants to a location or locations that are relevant to the theme of the planned discussion. This method was used by Riukulehto to initiate a discussion about landscape and understandings of the idea of home or "heimat" in Finland. On Frøya the focus is primarily architecture, but this is closely associated with the landscape. The research team believed that it would offer informants a "homely environment" and a relaxed atmosphere, one that it would make it easier to get hold of their stories and perceptions, because they were experiencing the environments directly, eating local food and socialising.

⁶ The project period is one year.

The bus-trip was intended to kick-start the design process, enabling researchers and participants to get to know the island, its` architecture, landscape, climate and last, but not the least; its` inhabitants and their preferences with regard to architecture and design (see map; fig. 1). The aim were to gather insight into how existing coastal architecture can be used to influence new housing solutions.

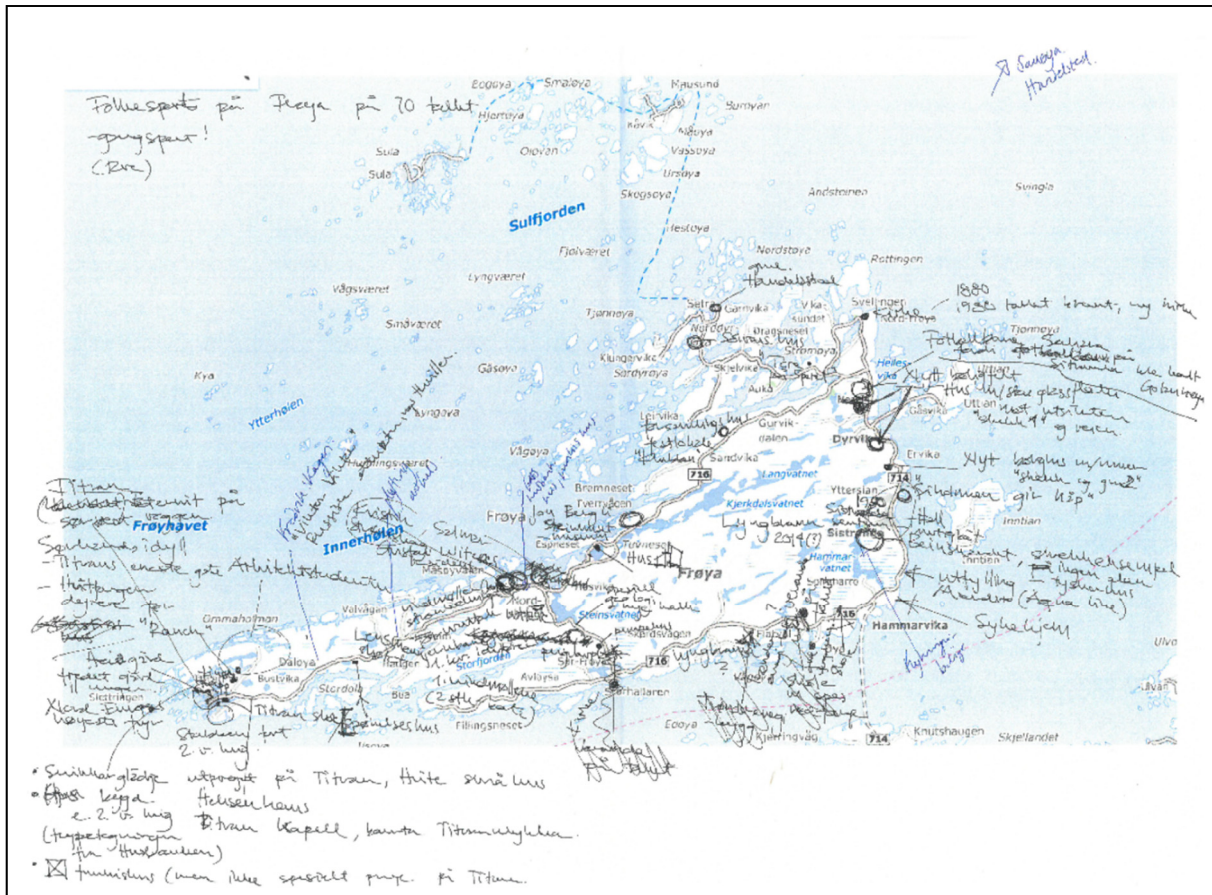

Figure 5: Mapping perceptions; work in progress by R.W and S.W., SINTEF Building and Infrastructure

The bus-trip was largely planned by the housing and immigration coordinator at Frøya Municipality, who is part of the project team. He decided the route (figure 1) and picked out participants from the local community:

- The teacher and resource person for newcomers to Frøya and her daughter (both from Lithuania)
- The refugee consultant
- Two local historians
- The municipality architect
- The cultural consultant
- One of the consultants (a lawyer) at the Municipalities` planning and building office
- Pedagogical leader of the "immigrant kindergarten" and the mayors` political secretary
- The housing and immigration coordinator
- An architect from Norgeshus
- The research team from SINTEF; one social anthropologist and one architect

Mapping perceptions

The group was a good size for the bus-trip, big enough for a discussion and small enough to allow everyone the opportunity to talk to everyone. A negative aspect is that only two newcomers to the community participated. The research team was told that some newcomers rarely participate when invited by locals. This is possibly because they prioritize working and earning money. Another reason may be the democratic nature of Norwegian communities which offers the opportunity to interact and influence decisions, but which may be seen as culturally dependent and for many newcomers, it may be difficult to believe that someone is interested in their opinion. The consensus mentioned earlier was present during the day. The majority of the participants are affiliated in some way to the local council. In addition, some voices were stronger than others and dominated the discussion when we sat together as a group. Follow up interviews with some of the quieter participants are planned, which will add their voices to the data collected. On the bus-trip there was a more varied dialogue, with different conversations taking place. This kept the two SINTEF researchers busy. They were located on different ends of the bus and absorbed and sorted the information throughout the day.

The term 'bus-method' implies spending all the group discussion time on the bus. This was not the case. The bus-trip had five clear sections:

1. Introductory discussion (Frøya town hall) – including a presentation of Frøya nature and architecture through the ages by a local historian.
2. The first half of the bus-trip – the journey from Sistranda to Titran on the south side of the island⁷.
3. Lunch in a cafe (previously the local general store) in Titran.
4. The journey back to Sistranda, with a number of short stops at places of architectural interest.
5. Concluding discussion (Frøya town hall)

The planned theme of the discussion, *Frøya architecture and new housing developments for newcomers in Sistranda*, was announced within the group well before the day of the bus-trip. The framework around the bus-trip with introductory discussion aimed at encouraging participants to talk about the proposed theme. However to make sure that they were focused and to help them lose any inhibitions the research team included a small introductory challenge and a short questionnaire, both of which could be completed on the bus.

The introductory challenge was to answer two short provocative questions on paper and to send the answer on to the next person so that they could only see one person's answer. The two questions were sent clockwise and anti-clockwise around the bus, and answering the question was intended to be unavoidable. The questions and some of the answers were:

⁷ We were served a local speciality; homemade fishcakes with a variety of homemade chutneys, stories and participants' opinions on windmills, architecture, use of materials, rural development, newcomers, integration and more.....

1. "I like Frøya architecture because....."
 - *"lots of different styles"*
 - *"it is varied and always developing"*

2. "I do not like Frøya architecture because"
 - *"We don't have a plan for how we should build and how the buildings should influence each other."*
 - *"Boastful. Signal buildings"*

The main intention behind the exercise was to start the discussion in a relaxed atmosphere. This worked well, as it was greeted with a lot of laughter. The results were presented during the concluding discussion in the town hall. The answers are closely associated with discussion that took place before during and after the bus-trip.

The questionnaire included eight questions and was given to all the participants at the beginning of the bus-trip, but could be completed and handed in at any time during the day. The questions were short and could be easily answered; the assumption was that participants would have reflected over the same questions while participating in the discussion taking place during the day.

These were:

- *Who are you? Can you write something about your background?*
- *Why have you come on the bus-trip?*
- *Does Frøya need more houses? Why? Where should they be built?*
- *What would you suggest characterises Frøya's architecture? Please say something about the form, colour, materials and function. Please says something about what you like or do not like.*
- *When choosing a house what kinds of qualities are important to you?*
- *Can you define what home means to you?*
- *Can you define what comfort means to you?*
- *How was the bus-trip? Was it useful/ interesting/ was there anything that was missing?*

Feedback from the questionnaire, the dialogue during the meetings, lunch and bus-trip will be presented in the results section of the paper.

We were also introduced to the local "museum"⁸ and a diversity of renovation projects by the former business man before we went further to learn more about the island and its architecture, ghosts(!), nature and inhabitants.

⁸ This was the business man's personal collection, which was not always open to the public and was organised according to the collectors own aesthetic and historical system.

Findings: What do we talk about when we talk about 'Frøya architecture'?

When talking about local architecture on Frøya during the bus-trip, the research team was introduced to amongst other things; ghosts, nature, renovation projects, buckets of shells, eccentric owners, local sheriffs, a collection of hammers and a diversity of forms, functions, colours, praise and criticisms. Coastal architecture may be understood as, besides climate and site adaptation, a result of materials available, shifting needs and economy. On Frøya this has resulted in diversity rather than unity, something that was caused by historical requirements and preferences, and diversity continues to be on the architectural agenda. The most important frame for the planning and design were until the 1960`-70s` the need to be close to the sea, which served both as the food basket and a way of communication. Buildings were nevertheless situated, designed and detailed with a low profile in the landscape to avoid the exposure to the weather that can be rather harsh. After 1960`-70s` when the car became available for most households, the road is seen as a structuring element, but in many of the newer settlements at Frøya (from the year 2000 and after) -it seems like the houses have been thrown into place "like dices on a game board" (quotation from a participant on the bus-tour).

More standardisation, industrialisation in building processes and other contract forms has resulted in other design- and planning processes. This is clearly evident everywhere in the built environment in Norway, but especially at small places like Frøya where there are limited resources available to meet a desired development, and where the culture for each individual's right to build his/hers house as wanted, is stronger than the concern of neighbours and the society at large.

Why the concept '*byggeskikk*' (see footnote 2 p. 3) must be understood as different from the concept 'architecture' were discussed. Rural architecture are to a great degree architecture without architects; also known as 'anonymous architecture'. The aesthetic features and the architectural expression of what we call coastal '*byggeskikk*' (which also differ along our long coastline) are related to climate, use and function as well as culture, economy and tradition, but also coincidences and random building permits to fulfil the desires of the individual at the expense of the community, and lacking management in rural planning.

The "Frøyværing" him-/herself express that they like Frøya architecture because it is "diverse", but dislike it because it is "arbitrary" and characterized by "lacking plans" (quotation from participants answers in the questionnaire during the bus-tour and the discussion on the summing-up meeting afterwards). The lack of guidelines and requirements regarding architectural characteristics like roofing, materials, windows, heights etc, especially in more urban settlements at Sistranda (the community centre) have been leading to diversity at its` best, an aesthetic mess at its` worst.

The result of this collaboration will sum up findings and reflections from a two-day workshop on Frøya in a draft proposal. Which will be used in the planning of a draft for six-eight residential units, and where the focus is on architecture, climate, place attachment, '*byggeskikk*', local identity, housing quality at a reasonable cost, flexibility and new ways of dwelling. How

elements from this *byggeskikk* could be developed and implemented into architecture, new housing solutions and new ways of residing in the municipality, is a part of the material that SINTEF Building and Infrastructure are going to deliver. This material will constitute a package of knowledge and inspiration attached as a part of the invitation to tender that Frøya municipality is going to publish within the year 2016. Different architects will then get our inputs, reflections and recommendations as a starting point for their design process.

Figure 6: Photo S.W./ SINTEF Building and Infrastructure

What is mentioned as the characteristics of the architecture at Frøya?

The participants were asked how they would describe the characteristics of the architecture at Frøya. These were some of the answers:

- *Diversity*
- *In bright colours; red, white, squared, of wood, practical houses*
- *"Frøya-funkis": Small squared houses in 'funkis style' with pyramid roofing and with wooden panel or 'eternit' cladding (cement cladding containing asbestos).*

The 'eternit' comes in different colours. Red, blue, green and yellow are often seen. The materials' durability have made it very usable for the coastal architecture, but due to the asbestos it is not produced anymore. There are however new materials available on the market which may have the same durability as 'eternit'.

What are the prevailing architectural preferences?⁹ Is it possible to identify differences in local and newcomers' preferences?

The participants were asked what kinds of qualities that are important to them when choosing a house. They answered:

- *It must be practical and not far away from the centre Sistranda*
- *There must be a view to the sea*
- *Location is important. At Frøya it is possible to utilise the possibility of having some space and preferably a view to the sea*
- *Close to the sea, close to the centre*
- *A sober architectural expression*

We asked them further to define what home meant to them:

- *Home is where you feel safe and know that there are no such place in the world that you would feel better*
- *A place to rest that is suitable for the kids' needs*
- *A place to rest and gather with family*
- *"My home is where my heart is"*
- *A place to feel free*
- *Where everything is enjoyable*

We further asked the participants to define what comfort means to them:

- *Where nothing is missing*
- *It will be individual depending on life stage (elderly will have different needs from a young couple)*
- *To feel comfortable is to thrive*
- *A symbiosis of functionality, aesthetics and usability*
- *Usable and pleasant*

It is possible to identify differences in local and newcomers' preferences, but the differences seem to get blurred when the newcomers have been living at Frøya for a while. They adapt to local habits and preferences, but there are variations (as between the locals) on whether they would like to live close to the centre Sistranda or close to nature in the outskirts. Preferred location is a cultural aspect. Locals and vacationers may prefer to exploit the possibilities of living close to nature and with a view to the open sea, with no neighbours in miles and miles, while this scenario would be scaring for others not familiar with such conditions. Living in close neighbourhoods, e.g. in the community centre, is especially important for newcomers and immigrants who rarely have an own car and therefore are more immobile than the locals tend to be.

⁹ The term 'architecture' is not part of everyday vernacular, but it may be connected to physical, technical, functional and aesthetic preferences and is used as an all-encompassing term in this paper.

What features characterise the existing building tradition at Frøya, and how can this knowledge be used as inspiration for developing housing solutions for the future?

One of the participants commented on one of the more modern houses like this: "It is referring to nature in a positive way". The landscape and the anonymous architecture at Frøya, with its materials and thoughtfulness is an enormous source of inspiration to architects and designers.

Architecture could be referring to the nature around; by being protected or exposed to weather, by embracing views, sun, sky, sea and light or by doing both; seeking shelter and though utilise the natural possibilities for sheltered spaces to enjoy sun and view.

Figure 7: Photo S.W./SINTEF Building and Infrastructure, Hanna Hammer and Frøya culture- and resource centre (Frøya culture- and resource centre: Eggen, Løvetauna and JST Architects, finished 2014)

Architectural ideals

The way of relating to the landscape has been a source of inspiration for many architects. Typical local building traditions, traditional knowledge and the way of thinking may inspire new architecture and lead to a symbiosis between the future and the past; between tradition and development.

Stokkøya sea center and Bygda 2.0 in Åfjord (Pir II Architects, finished 2009) offer accommodation for short and long terms, and could serve as a good example for the development of a new housing-architecture at Frøya. The key words are: Caring environments and thoughtful planning; how the buildings fit into the landscape – many would say "simply good architecture". By utilising materials and volumes, but not by simply copying, and not by falling into the pitfall of nostalgia, the architects has in collaboration with the owners created a piece of architecture that has been celebrated in architectural magazines around the world and created as one of "The ten best buildings" (The Culture Trip, 2016).

Building structures like lighthouses and former houses for fishermen might very well have been inspiration for the accommodation at Stokkøya sea center, which is situated just across the sea from Frøya, close to the mainland.

Figure 8: Left: Stokkøya sea centre and Bygda 2.0: Photo source www.stokkoy.no

Right: Lighthouses, warehouses and housing for fishermen at Frøya. Photo: S.W./ SINTEF Byggforsk

Other projects like the communal housing at Træna (Rak Architects and Driv. Architects in collaboration with Novicon, finished 2015) developed with prefabricated modules could be inspirational for the use of modules. The buildings have a saw tooth-shaped roof that refers to the surrounding landscape and gives the building character and local belonging. Sheltered entrances and outdoor spaces are carved into the major building volume and offer a sober architectural expression with no redundant protruding elements. Materiality and colours have taken its inspiration from the situation. The project has been nominated for the Norwegian Architecture Price 2015.

Figure 9: Photo source www.drivark.no

Summing up: Diversity is the desire, but a conscious plan is needed

The existing building tradition at Frøya is characterized by diversity. Diversity may also be used as inspirational keyword for the development of new housing solutions at Frøya.

A deliberate and planned development rather than an ad-hoc development provides a more coherent architectural expression in the built environment. This does not mean that everything should be equal to, or copies of the old, but it must be built on a coherent thought that includes diversity. Frøya has always been an island where people from different nationalities have landed ashore; earlier as a result of shipwrecks, or in our time as a result of opportunities for work and a new start in life. There is plenty of work for everyone, but there is a great need for more housing. Frøya, which is a small municipality manages wealth in terms of natural and human resources. They want to utilize resources available to build decent, attractive and affordable housing that can in the future serve as exemplary for the development of new housing solutions and new ways of residing along the coastline in Norway.

Limitations and possible biases

This is work in progress. The findings is limited due to a narrow group of participants on the bus-tour, and we will do more interviews with e.g. the refugee consultant and more newcomers.

References

- BLUNT, A. & DOWLING, R. 2006. *Home*, London, Routledge.
- BRUN, C. & SETTEN, G. 2013. *Hus, hjem og sted: geografiske perspektiver på vår samtid*, Trondheim, Akademika.
- GROMARK, S., ILMONEN, M., PAADAM, K. & STØA, E. 2016. *Ways of Residing in Transformation Interdisciplinary Perspectives*.
- GULLESTAD, M. 1987. *Det norske hjem. Hjemmet som moderne folkekultur*, Trondheim.
- GULLESTAD, M. 1989. *Kultur og hverdagsliv*, Oslo, Universitetsforlaget.
- HAMMERSLEY, M. & ATKINSON, P. 2007. *Ethnography : principles in practice*, London, Routledge.
- HARDING, J. 2013. *Qualitative data analysis from start to finish*, Los Angeles, SAGE.
- HAUGE, Å. L. 2009. *Housing and Identity. The meaning of housing in communicating identity and its influence on self-perception*. Doctoral Thesis, NTNU.
- HAUGE, Å. L., DENIZOU, K. & STØA, E. 2015. *Bokvalitet på norske asylmottak : casestudier*, Oslo, SINTEF akademisk forl.
- HYLLAND-ERIKSEN, T. 2004. *What is anthropology?*, London, Pluto Press.
- MINISTRY OF LOCAL GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT 2013. Meld. St. 17 (2012-2013). Bygging - bu - leve. Ein bustadpolitikk for den einskilde, samfunnet og framtidige generasjonar.
- NORBERG-SCHULZ, C. 1980. *Genius loci : towards a phenomenology of architecture*, London, Academy Editions.
- RASSIA, S. T. & PARDALOS, P. M. 2012. *Sustainable Environmental Design in Architecture: Impacts on Health*, New York, NY, Springer New York.
- RELPH, E. 1976. *Place and placelessness*, London, Pion Limited.
- RIUKULEHTO, S. 2014. *Experiential Accumulations of Home: Case Kuortane. Nordic Ruralities - thriving and declining communities*. Trondheim.
- RUSHKOFF, D. 2005. *Get back in the box : innovation from the inside out*, New York, Collins.
- RØRTVEIT, H. N. 2015. "Genialt planlagt?" : drabantbyen som hjem i spennet mellom boligfaglige idealer og levde landskap. 2015:54, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Geografisk institutt.
- SERFATY-GARCON, P. 2001. I live in a Beautiful House, on a Beautiful Street in Beautiful Montreal: Notes on Well-being and the Experience of Place Aesthetics. In: COLD, B. (ed.) *Aesthetics, Well-being and Health*. Trondheim: Ashgate.
- STØA, E., DENIZOU, K. & HAUGE, Å. L. 2007. *Endelig hjemme! Utforming av boliger for vanskeligstilte.*, Husbanken.
- STØA, E., HØYLAND, K. & WÅGØ, S. 2006. *Bokvalitet i små boliger. Studier av fem boligprosjekter i Trondheim*. Trondheim: SINTEF Teknologi og samfunn.
- THE CULTURE TRIP. 2016. *Contemporary Norwegian Architecture: The 10 Best Buildings Of The Last Five Years* [Online]. [Accessed 21.05.2016 2016].
- THOMSEN, J. 2008. *Student housing - student homes? : aspects of student housing satisfaction*. 2008:182, Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Architecture and Fine Art, Department of Architectural Design and Management.
- TUAN, Y.-F. 1971. Geography, phenomenology and the study of human nature. *Canadian Geographer*, 15, 181-192.

BOØBLI

PREFERANSER, BEHOV OG ANBEFALINGER VED UTVIKLING AV BOLIGER FOR TILFLYTTERE

Kystkommuner i intens vekst som mangler arbeidskraft og boliger, og økt tilflytting som følge av arbeidsinnvandring og mennesker på flukt, er bakgrunnen for BOØBLI og oppdraget som er initiert av Frøya kommune og finansiert av Sør-Trøndelag fylkeskommune.

Dette notatet presenterer innspill til videre boligutvikling på Frøya spesielt, og andre kystkommuner generelt. Målsettingen er å gi bidrag til den videre boligutviklingen på Frøya og i andre kystkommuner med liknende utfordringer og muligheter. Viktige faktorer i kommunal boligplanlegging oppsummeres, med særlig fokus på boligtilflyttere, kystens landskap og byggeskikk. Notatet er basert på empiri og erfaringer innhentet gjennom intervjuer og workshop som inkluderte "bussmetoden" og en tur rundt Frøya med både nye og opprinnelige Frøyværinger.